

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 5. ŘÍJNA 1932

ZA KČ 2.—

Neumíme vládnout

HUBERT RIPKA

Co pobuřuje zaměstnance

Prodaná

W. LUSTIG a O. RÁDL

Poučení mládeži z Goetha

HUGO SIEBENSCHNEIN

Psychologická úvaha o posluchači radia

MIRKO OČADLÍK

Před použitím, po použití

KAREL POLÁČEK

Mezinárodní zdvořilosti — Okaté poučení — Vedlejší zaměstnání — Rieger
Cesta do Moskvy v létě 1932

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

Půjčovna knih „MIR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

MODERNÍ

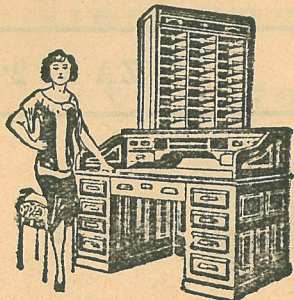
ČALOUNICTVÍ A DEKORATÉRSTVÍ

Ed. Třebín, Smíchov, Komenského 34 - Tel. 46106

Klubovky, veškerá moderní křesla, anglické pohovky, záclony, rolety v nejkusnějším provedení.

Konkurenční ceny! Vzorná obsluha! Dlouholetá tu- i cizozemská praxe.

Krise na odchodu!

Čiňte přípravy pro lepší obchody!

Opatřte kanceláře moderním zařízením, které vám dodá prvotř. firma

J. KLÍMA

továrna amer. nábytku

PRAHA II., Vodičkova č. 22. - Telefon č. 295-02

nabídky a poptávky

IngC. vyučuje středoškoláky matematice, deskr. geometrii a rýsování. Značka „šletá praxe“ do adm. t. 1.

**inzerujte
v přítomnosti!**

OBSAH 39. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Cestou nejmenšího odporu. — Průmysl a politika. — J. E. ŠROM: Cesta do Moskvy v létě 1932. — Jak se člověk může stát poslancem. — JIRÍ HEJDA: Jak pomoci státním zaměstnancům. — Hovory s nakladateli. — OTTO RÁDL: Camera obscura. — Úrok a vlastenectví. — „Ruhe sanft!“ — Pranýřují zlo. — Myšlenka a praxe. — Strach před mikrofonem.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

radio pro příjem Evropy

TITAN 932
síťová 2-lampovka se 4-pol. amplion., spec. odlaďovačem
Kč 1.150,-

TITAN 333
síťový 3-lampový dálkový přijímač s pentodou, spec. odlaďovačem a autodynamickým amplionem
Kč 1.790,-

TITAN
PRAHA II., KLIMENTSKÁ 13. TELEFON 65123, 62770

PRVNÍ ROMÁN STANISLAVA K. NEUMANNA

ZLATÝ OBLAK

S obálkou a v grafické úpravě K. Teige, se 4 kresbami A. Hoffmeistera. 300 stran. Brožované Kč 39.—, vázané Kč 49.—
Právě vyšel

U všech knihkupců a v nakladatelství
firmy **Fr. Borový, Praha II, Národní 18**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TIŠKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Neumíme vládnout

Několik mladých hakenkrajclerů bylo v Brně odsouzeno po právu. Zdůrazňuji to úmyslně. Ne z důvodů taktických nebo ze snahy před veřejností německou a před cizinou, podléhající německé propagandě, obhajovat brněnský soud. Kdybych byl soudcem, jistě bych obžalované odsoudil: přísný rozsudek byl nutným logickým závěrem celého řízení, v němž se dokázala vina obžalovaných z trestných činů, z kterých byli obviněni. Jsem přesvědčen, že brněnskému rozsudku přisvědčí každý nepodjatý právník, který nebude maten neprávními politickými zřeteli. Schopnost Němců, i německých právníků k objektivnímu posuzování případu je zatemněna politikou. Je jasno, že jakmile jednou spravedlnost byla dokázána, nemohla nevyřknout odsuzujícího výroku. Když soudní řízení bylo dáno do pohybu, pracovalo s neúprosností takřka mechanickou. Není pravda, že do brněnského procesu zasahovaly české politické vlivy; soudci se řídili podle své povinnosti paragrafy. Byli to Němci, kteří se snažili uplatňováním politických argumentů působit na průběh a výsledek soudní pře. Právně brněnský rozsudek, založený na zjištěné vině, je bezvadný.

Brněnský proces byl ovšem politickým procesem: ne v tom smyslu, že by jeho pohnutky i cíle byly závažně politické, nýbrž že jeho látkou byla věc politická. A tu se hned klade otázka, bylo-li nutno tuto politickou věc rozhodovat soudně, jinými slovy, bylo-li nutno podávat soudní žalobu. Poměry se vyvinuly tak, že sotva bylo možno žaloby nepodat. „Poměry“, kulaté slovo. Povím otevřeně, co myslím. Pod vlivem mohutného hitlerismu v Německu přibývalo odvahy československým hakenkrajclerům; a zároveň hospodářská krize, která na průmyslovější německé kraje republiky dolehla tíživěji než na české, pomáhala hakenkrajclerské agitaci. Od zimy r. 1930 až 1931 rozvíjela se volně. Úřady přihlížely k ní buď nečinně nebo bezradně. Vojská cvičení hakenkrajclerských organizací nebyla úřadům neznáma, a přece se nezakročilo ihned, rázně a tak, jak kde místní poměry vyžadovaly. Mezitím sílily nacionalistické nálady na české i německé straně. Úřady se vzchopily k zákroku teprve pod vlivem rozkřičené nacionalistické agitace. Ve při, jejímž jedním výsledkem byl brněnský proces, mezi obžalovanými měla by být také naše politická administrativa. Nejednala předvidavě, zakročila teprve ze strachu před nacionalistickým pokřikem. Prokázala politickou a administrativní neschopnost. Dobře napsal „Venkov“:

„Dvacetikorunová pokuta mnohdy chrání před většími tresty. Kdyby úřady byly zakročily dříve, nemuselo dojít k přelíčení před brněnským soudem a k řadě jiných procesů.“

Když se konečně začlo zatýkat a vyšetřovat, objevovalo se tolik skutečností trestné povahy najednou a v takové míře, že už bylo nesnadno, vystačit s tresty

jen policejními. V souvislosti s celkovou hodně nacionalisovanou náladou vytvořily se tak „poměry“, že sotva bylo možno nepodat žaloby. Ale v té chvíli stala se nová vážná chyba. Obžalováni byli jen svedení, odpovědní svědci byli ušetřeni. Z čeho se v Brně odpovídalo osm mladých stoupenců hakenkrajclerismu, toho všeho se dopustili hakenkrajclerští vůdci. A přece ti nebyli posazeni na lavici obžalovaných. Proč? Důmyslní naši političtí stratégové nechtěli vyvolávat velikého politického procesu s německými poslanci, aby z toho nevznikla veliká politická aféra. Proto byli obžalováni a souzeni jen ti, kteří jsou méně významní a mravně méně vinni, než vlastní strůjcové a iniciátoři úkladů o republiku. Malý zloděj vsadí se do kriminálu, velký může prchnout. Mravní cit nemá se bouřit. A politický? Proč se brněnský proces nestal velikou politickou aférou? Nejsou pobouřeny mysle československých Němců, nezachvacuje radikální protičeský nacionalismus stále širší vrstvy německého obyvatelstva, nerozpoutala se nepřátelská propaganda, aby hlásala do celého světa, jak se v Československu utlačují menšiny? Politické aféře se nezabránilo, mravně byl brněnský rozsudek oslaben, a vlastním štváčům a vinníkům ponechává se volnost, aby z toho všeho co nejvíce vykořistili pro protistátní hakenkrajclerské hnutí.

Právně učinilo se spravedlnosti zadost. Ale politická bilance celého tohoto případu je žalostná. Jiné nemohou být výsledky bezradné, bezprogramové a zbabělé politiky. Nedovedeme vládnout. Jen se hudlaří. Národnostní problém je nejdůležitější vnitropolitický problém republiky. A přesto nemáme žádnou určitou politiku národnostní. Před šesti lety šťastně se počalo československo-německou spoluprací ve vládě a v parlamentě. Ale byl to jen dobrý základ, na němž se mělo dále stavět. Bohužel, nebylo a není stavitelů. Brodíme se stále ve starých jazykových a jiných nacionálně prestižních hloupostech. Upozorňování, věcné stížnosti a varování upřímných německých aktivistů nikdo nechce slyšet. V posledních dvou letech stalo se málo, čím by se s naší strany přispělo na pomoc německému aktivismu, ohrožovanému stále nebezpečněji hakenkrajclerismem. Aktivisté dopouštějí se nyní, po brněnském procesu, vážné chyby, že se ze strachu před křikem německého nacionalismu neodlišují jasně a určitě od těch, kteří jdou za cíli, nesrovnatelnými se zájmy republiky. Podporují tak agitaci českých nacionalistů, tvrdících, že aktivista, negativista, všichni Němci jsou ve skutečnosti stejně proti státu. Ale mohli bychom od aktivistů žádat, aby vystoupili proti hakenkrajclerům, mohli bychom to žádat s mnohem větší rozhodností a lepším svědomím, kdybychom jim poskytovali účinnější praktickou posilu, a to pozitivně vyhovováním oprávněným jejich požadavkům, i negativně promyšleně rázným postupem proti všem rozvratným činitelům, z nichž by se na prvním místě musili postihnout odpovědní vůdcové. K takové poli-

tice je třeba nebojácných mužů, kteří vědí, co chtějí, mužů, kteří dovedou vládnout. Diogene, kde je tvá lucerna, s kterou bychom je objevovali?

Hubert Ripka.

poznámky

Mezinárodní zdvořilosti

Baron Neurath odjel ze Ženevy právě před tím, než se Herriot ujal slova. Učinil to proto, že Herriot nehledal příležitost se s ním sejit a promluvit konkrétně o věci, o níž Němcům jde. Berlín tedy demonstroval tím, že odvolal svého delegáta od asistence pouhému přednesu stereotypních francouzských programových řečí. Herriot zas nechtěl mluvit s německým ministrem zahraničních věcí, aby nezahajoval přece jen to osobní jednání, které Němci navrhovali v notě z 29. IX. Francie nechce se v otázce zbrojit či odzbrojit octnout s Německem mezi čtyřma očima. A tak se zas schováváme za mezinárodní etiketu. Německý delegát byl uražen — prý — že se mu nedostalo příležitosti k rozmluvě s francouzským ministerským předsedou, Herriot zas tváří se důstojně ve své vyšší hodnosti a namítá, že pouhý ministr měl mu složit oficiální poklonu první návštěvou.

Kdyby to bylo pravda, bylo by to vše malicherné a směšné — a při vážnosti situace neodpovědné. Ale skutečnost je právě jiná: odpůrci se úmyslně míjejí, poněvadž si nechtějí zadat, slevit, ustoupit. Němci raději si dělají politické manévry, které mají dokázat ohroženou posici jejich východní hranice, a Francouzové zas svolávají své spojence do houfu — jako by se tím tvořilo něco nového. Že v kritickém okamžiku bychom zas všichni — Francouzi, Poláci, Čechoslováci, Jihoslované, Rumuni — musili stát za jednoho jako jeden za všechny, je samozřejmě. Neutralita by nebyla vůbec ani „technicky“ proveditelná. Ale to by bylo na druhé straně také tak: Německo by rovněž nezůstalo samo. Rakousko, Maďarsko, Bulharsko a Litva by šly okamžitě také do toho — ale patrně také Itálie a SSSR., kdyby nebyly zadrženy „vyššími zřeteli“, t. j. chováním námořních a největších, opravdu neutrálních mocí, Anglie, Ameriky, Japonska. Zde je tedy rozhodnutí. Dnes jako tenkrát. Vše ostatní jsou právě jen manévry. *Z i s k a t a n g l o s a s y* — o t o j d e v Ž e n e v ě, při čemž Japonsko těží ze své „skvělé osamocnosti“. Ošklivý dojem toho, co se nyní děje, vzniká z poněkud brutální otevřenosti nové polovojevské německé vlády. V podstatě je to stále stejné. Pro nás spíše lepší než horší, poněvadž Německo si tak zas odcizuje sympatie a tlačí neutrály na naši stranu. Ale tomuto přesunu sympatií nelze rozumět tak, jako činí naši státníci, tak jako že by Anglosasové chtěli jít s námi zas do ohně. To by bylo pro ně dostat se z bláta do louže. Oni mají jisté představy o „abstraktní“ spravedlnosti a nemíní držet Němce věčně násilím pod vodou jen proto, že — kdyby se dostali na sucho — mohli by být zase nebezpečni. Sir John Simon promluvil s nimi tak přísně jen proto, aby si pořídil „ceptatio benevolentiae“ u Francouzů, které potřebuje pro úspěch svého nátlaku na odzbrojení. Angličani a Američani potřebují mír a odzbrojení. Proto jsou proti znovuoobrojení Německa a novému harašení šavli, ale proto jsou také pro odzbrojení ostatní Evropy, speciálně nás, ježto naše ozbrojení poskytuje Německu záminku ozbrojovat se znovu. V Ženevě nedá se čekat žádná změna k lepšímu, dokud se Francie neodhodlá přijmout aspoň Hooverův plán na 30% redukci vojenských rozpočtů. Jakmile se to stane (a stane se to více či méně, dříve či později), pomine nynější mrzutost a octneme se zas v éře mezinárodních zdvořilostí — právě tak umělých jako jsou dnešní hořkosti. *R. P.*

Okaté poučení

Když pražský rozhlas předsevzal před nedávnem vysílání hudebních slavností ze Solnohradu, rozhodlo se mnoho osob a korporací stenat nad zavlékáním cizáctví do českého radia. Takové projevy, mající už jakýsi standard neomalenosti a urážlivého zápečnictví, přestaly být dávno poutavé — došlo ale k zajímavé shodě, pro kterou si jich dnes zvláště všimneme.

„Lidové Noviny“ nás v posledních dnech informovaly, že k zcela podobnému výtečnictví dochází v Rakousku při příležitosti zamýšleného vysílání „Rusalky“ z pražského Národního divadla. Zdá se tedy, že stupidnost má všude stejné kořeny a odolný život. Není zvláštních důvodů zamýšlet si nad tím.

Lze ale říci, že takový případ shody je tím jediným, co lze podat pánům z obou táborů doslova po lopatě. Lidé, kteří pěstují šovinismus, jsou posedlí vášní stejně jako ti, kteří pěstují kaktusy nebo sbírkou známek. Nemohou být přesvědčeni pouhým rozumem. Protože pak šovinismus je vášně už zcela slušně zvrhlá, je tu třeba přesvědčování zvláště průkazného a okatého, a okolnost, že jim lze předvést, jak truchlivě dopadne celkový obraz, sočí-li na sebe části dvou národů stejně hloupě pro tutéž věc, je opravdu uklidňující. Stejně ale uklidňující je chování správy vídeňského rozhlasu, která si také bere příklad ze správy pražského rozhlasu a teroru neustupuje. Výtečný příklad, jak řevnivostí se navrhuje řevnivost a taktem takt i mezi národy. *V. E. Babka.*

Vedlejší zaměstnání

V poslední době velmi často se uvádí, že zákazem nebo omezením vedlejšího zaměstnání by se získala možnost práce pro jiné, nezaměstnané, tedy to, co sleduje také návrh na zavedení čtyřicetihodinové doby pracovní. Ale otázka t. zv. vedlejšího zaměstnání není tak jednoduchá, jak se na první pohled zdá, a to vede k pochybám mnohých, byla-li by taková úprava účinná a snad i oprávněná. Jisto jest, že vedlejší zaměstnání stalo se tak běžným typem, že kdyby se podařilo tuto otázku jen zčásti rozřešit, našlo by se mnoho míst pro ty, kteří dnešní hospodářskou krizi jsou vyraženi z pracovního procesu, zejména pro nezaměstnané úředníky, intelektuály, ženy atd.

Ale ve velké části vedlejší zaměstnání je dáno tím, že lidé jsou špatně placeni, takže jsou nuceni hledati jiný zdroj příjmů. Tím připravují o práci druhé, tím stlačují i mnohdy platy, protože ten, kdo jest již někde, aspoň zčásti existenčně zajištěn, může ve svém vedlejším zaměstnání pracovati — a také pracuje — levněji, uspoří zaměstnavateli různé sociální, penzijní dávky atd. Jest celá řada typů vedlejších zaměstnání, která sotva by stačila jako existenční povolání. Jest řada takových — a velmi ožehavých — která souvisí s existenčním povoláním potud, že jednotlivci uplatňují svoje zkušenosti z hlavního svého povolání. (Berní úředníci jsou daňovými poradci jednotlivých firem.)

Mnozí se ptají, má-li stát právo zakazovati někomu, aby neměl vedlejší zaměstnání. Jednoduché by to bylo u státních zaměstnanců, kde stát se může dovolávat služebních předpisů a kde má i jiné cesty. Ale právě tu by potřebl zákaz vedlejšího zaměstnání zase ty nejmenší. Jsou konečně i vedlejší výdělky, u nichž výdělečný moment není hlavní, ale zjevem průvodním. Zjevem, který souvisí s osobními vlastnostmi jednotlivce, jeho schopností psát, vědecky, umělecky pracovat atd. Mechanický zákaz sotva by tu něco pomohl; spíše by nadělal škody. Tím není řečeno, že by o této věci se nemělo uvažovati. Jsou-li tisíce lidí bez práce, možno žádati od těch, kteří jsou slušně existenčně zajištěni, aby se vzdali svého vedlejšího zaměstnání, pokud jeho hlavním cílem jest jenom snaha si vydělat. Bylo by potřeba si všimati jen těch případů, kdy vedlejší zaměstnání jest vedle existenčního povolání, které samo sebou zaručuje velmi slušnou životní úroveň. Tam, kde vedlejší zaměstnání vyplývá z nedostatečného platu z existenčního povolání, jest jakákoliv úprava nemožná, pokud se nezvyšší platová a mzdová úroveň širokých vrstev. Šlo by o křiklavé případy, kdy vedlejší zaměstnání velmi slušně placené mají lidé, jimž existenční povolání ať ve službě veřejné, ať ve službě soukromé, zaručuje velmi slušné živobytí. Těchto křiklavých případů jest dosti. Případů, že vyšší státní úředníci, jichž plat jest velmi slušný, mají ženy, které pracují v kancelářích státních úřadů a soukromých podniků, není málo. Počet státních a soukromých pensistů, kteří majíce slušné pense nebo značné jmění, mají vedlejší zaměstnání, které by stačilo rodině na velmi slušný život, není rovněž malý. Nebylo by těžko tyto případy zjistiti, a těmto případům čeliti podle směrnic, které by umožnily značnou pružnost, aby se nikomu nekřivdilo. Tam, kde není vůle k nápravě, musily by se najíti prostředky, aby tato vůle byla vynucena. Velmi často bylo na př. poukázáno na to, že v jednom velkém listě vede národohospodářskou rubriku vyšší úředník z ministerstva obchodu. Při tom Syndikát čl. novinářů má v záznamu celou řadu nezaměstnaných novinářů. Prostou rozmluvou by se tu opatřilo jedno místo pro českého nezaměstnaného novináře, kdyby byla ovšem dobrá vůle. Hovoří se stále o vedlejších zaměstnání, ale jest to tak jako s úspěšnou komisí. Hovor o věcech má nahraditi věci samé. Také v otázce vedlejšího zaměstnání bylo by možno učiniti mnohé, a to jak ve státní správě, tak v soukromém podnikání. Nejlepším by byl ovšem dobrý příklad se shora, aby se čelilo kumulaci funkcí v zákonodárných sborech, v politických stranách. Slova mluví, příklady táhnou. *V. G.*

Rieger

V Pantheonu Národního musea byla odhalena socha Riegrova. Pozdě, ale přece. Zdá se však, že to byli ti, kteří přišli po Riegrovi, porazivše ho, kteří se postarali o to, že postava Riegrova vystupuje na pozadí nedávné naší historie čím dále tím jasněji. Ne vždy jde vývoj kupředu, nahoru. Jest to vidět na případu staročeské strany a jejího nástupce: mladočeské strany a potomní národní demokracie. Socha Riegrova v pražských sadech jako by vyrůstala, když si vzpomeneme na ty, kteří přišli po něm. Rieger byl konservativní; ale byl to zcela jiný konservatism, než ten, kterým se ohání národní demokracie, ustrašená tím, co dělá Jiří Stříbrný a udýchaná spěchem, aby paralysovala jeho vliv na zfašisované národní demokraty. Vlastenectví Riegrovo bylo zcela z jiného materiálu než šovinismus dnešní národní demokracie, kde vlastenecké rejstříky jsou rozviklány, vytlučeny, takže celá ta vlastenecká hudba jest dokonale rozladěná. Teprve vzpomínáme-li na Riegrova, vidíme celý ten úpadek vrstev, které měly kdysi svoji reprezentaci ve straně staročeské a které dnes hájí národní demokracie. Jak daleko jest dnes „Národní politika“ politiky, která by byla pokračovatelstvím politiky Riegrovy. Sotva která politická strana upadla tak rychle a tak hluboko, jako národní demokracie, přes to, že nemohla si stěžovat, že by měla nedostatek inteligence a přes to, že opírala se o vrstvy, jichž hospodářský vliv v politice jest daleko větší, než odpovídá početné síle národní demokracie. Vzpomeneme-li, že kdysi mladočeská strana byla nejsilnější stranou českou, a uvědomíme-li si, jak těžce dnes zápasí o svých několik mandátů, k jakým nevyběřavým způsobům sahá, aby na sebe upozornila mezi českými stranami, uvědomíme-li si, že stranu, za kterou stál kdysi z velké části český národ, dovede ohrožení i Jiří Stříbrný a Gajda, vidíme celý ten úpadek strany kdysi mladočeské a nyní národně-demokratické. Proti málo zásadovému pravičáctví národní demokracie stojí Riegrův konservatism jako kloudný, hutný materiál k blátu, hlině. Proti tomu Riegrovu zvucnému „nedejme se“ stojí tu národní demokracie ustrašená o každý hlas. Proti určité strohé kulturní linii Riegrův stojí tu národní demokracie nejen jako činitel kulturně sterilní, ale jako faktor, který vrstvy, které mladočeská strana zastupuje, naplnil politickým a sociálním defatismem, neschopností kloudně budovat, tvořit. Byly doby — a zůstala jim národní demokracie věrna — kdy mladočeši říkali, že Rieger prodává český národ za štamprlí koňaku. Postava Riegrova může se diviti s pocitem satisfakce na další vývoj. Ti, kteří to říkali o něm, říkají to dnes v jiných obměnách o jiných, aby na konec je to nezachránilo, neboť český národ ve své podstatě a při všech svých chybách jest příliš zdravý, než aby na trvalo snesl politický a kulturní dumping, který znamenala po Riegrovi strana mladočeská a později národně-demokratická.

V. G.

politika

Dr. J. Čipera:

Co pobuřuje zaměstnance

Exekutiva státních zaměstnanců, což je organizace nepolitická, uspořádala veřejnou protestní schůzi proti snížení státně zaměstnaneckých platů a schůze byla velmi bouřlivá. Dokonce na ní byla ukřičena národně demokratická poslankyně, jedna za všech třináct národních demokratů a za celou koalici. Stejně to vře v odborových organizacích při koaličních stranách, ale tu se přitiskuje na hrníček, hrozící překypěním poklice stranické kázně. Poslanci Ježek, Bergmann, Procházka, Klein, Brodecký a jak se jmenují všichni ti koaliční zákonodárci, kteří byli posazeni do sněmovny a do senátu jménem svých organizací, ti všichni by mohli v těchto dnech vyprávět, co se nadřou, aby do nich vnesli trochu klidu a především zachránili sebe a svou stranu. Zkrátka a dobře, hledá se vinník. Hledá se, kdo zavínil, že ke snížení platů musí dojít, neboť ze státních zaměstnanců není už nikdo tak naivní, aby nevěděl, že to, co provádí vláda už po dva týdny a čím se bude zaměstnávat ještě tento týden, je jen divadlo pro

veřejnost. Má se budít zdání, že se opravdu hledá nějaká jiná možnost opatřit peníze, ale nic se nenajde, neboť všichni jsou předem přesvědčeni o nutnosti sáhnout na státně zaměstnanecké platy; protože to vláda už nechala tak daleko dojít a protože je to nej-pohodlnější. Najednou se však mezi státními zaměstnanci ví, kde se mělo šetřit a kde se nešetřilo, najednou jsou redakce zasypávány stížnostmi na ty, kteří léta vyhazovali plnými rukama a bez kontroly. Bez kontroly samotných státních zaměstnanců. Se všech stran se pojednou upozorňuje, kde jsou ty otvory, jimiž tekou státní peníze plným proudem i v dnešních dnech, v nichž se tolik mluví o nutnosti šetřit. Že ta upozornění nejsou přednášena klidným tónem a že je mezi zaměstnanci vše pro vyhazování peněz pobouřeno, není snad ani třeba vykládat. Nebude snad bez poučení ukázat na několik takových případů prstem. Zásada, kterou kdysi potíral Masaryk a realisté mladočeskou korupci i klerikální ohlupování národa, zásada, že se mají psát lidem hříchy na záda, protože jinak se žádné zlo nenapraví, je u nás bohužel už dávno opuštěna. Stranický tisk nemůže říci vše, co ví o druhých, aby druzí nepovídali na něho a pak ovšem máme také jiné tiskové zákony. Dnes by realističtí bojovníci z nebožtíka „Času“ měli každý na krku nejméně dvacet let kriminálu, jen by namočili pero. Zde je tedy také jeden vinník, který nese odpovědnost za všechnu tu nešetrnost se státním majetkem: Koaliční tisk, svázaný ohledy na sedm různých stran i sám na sebe, a nedostatek tisku nezávislého. A pak jsou tu ovšem vůdcové vlády a koalice, o nichž dnes už každý bez přemlouvání uvěří, že je opustila všechna politická prozíravost. Vládnout, to také znamená být psycholog a předvídat, co se bude dít. Vláda nehnula prstem, aby své opatření proti státním zaměstnancům psychologicky připravila, a už dokonce nepředvídala, že s takovým opatřením bude muset dříve nebo později přijít. Ale bude lepší ukazovat prstem na to rozhazování státního majetku, z něhož krev neteče, a všimnout si té politické prozíravosti v praksi.

Automobil s radiem za 160.000 Kč.

Minulý týden se konala schůze představenstva poslanecké sněmovny, v níž bylo na žádost ministra financí usneseno snížit rozpočet pro rok 1933 o 442.000 Kč. Snad se ještě páni místopředsedové nerozešli a už si pan předseda Jan Malypetr koupil pro sebe nový automobil. Ze státních peněz ovšem. „I demokracie potřebuje reprezentaci“, řekl Malypetr jednou novinářům, když se v novinách právě ukazovalo na zakapané desítky milionů, jež se v parlamentě uložily do mramoru, dubových obkladů, vytahovadel a perských koberců, jimiž se skoro každý rok tak zvaně adaptuje staré Rudolfinum. Pan předseda se tedy rozhodl pro reprezentaci důstojnou jeho hodnosti a objednal si z továrny Praga nejluxusnější automobil, jaký se v naší republice vyrábí, osmiválcovou limousinu za 160.000 Kč. Neboť jak by mohl být Malypetr za Donátem, který si koupil stejný vůz, letos v zimě právě v týdnu, kdy dala vláda v senátě odhlasovat, aby se státním zaměstnancům vzal vánoční příspěvek. Ani Malypetr ani Donát si při tom nepoložili otázku, nebude-li to divné sněmovním zřízencům, jimž se zkracují ticíckové platy, proč páni potřebují pro ježdění v pražských ulicích osmiválec s radiovým přijímačem, elektrickým topením a výpravou, která by byla i Petschkově rodině příliš procovská? Pan Malypetr se nestará ani o to, že svůj dosavadní osmiválec, v němž bude

jezdit do konce tohoto týdne, kdy mu bude dodán vůz nový, má teprve rok a že tedy každý rok nový vůz je trochu mnoho i pro hodnostáře, který reprezentuje vůli lidu. Už dokonce se ovšem nikdo nezabývá úvahou, že takový osmiválec má spotřebu 30 litrů na sto kilometrů, takže bude stát v provozu hříšné peníze, ačkoliv by na cesty z předsedova bytu do sněmovny a z ní na Malypetrův statek stačil šestiválec se spotřebou o deset litrů menší. Výdaj 160.000 Kč se samozřejmě nesníží také tím, že by se továrně vrátil na protiúčet zánovní, před rokem koupený vůz. Vrátil se jí starý rozdrkaný šestiválec, za nějž továrna, i kdyby chtěla, nemůže odečíst víc než nějakých dvacet tisíc.

Úvahy politické se ovšem do pracovny předsedy poslanecké sněmovny vůbec nedostanou, neboť pan předseda má z přízemí do prvního patra svůj osobní lift, jímž nesmí nikdo jiný jezdit. Bylo-li by proti ceremonielu, kdyby tím výtahem jel obyčejný místopředseda, co by to teprve bylo, kdyby se do něho vetřel rozum prostého občana z ulice! Ten občan by totiž o zvůli, která kupuje za 160.000 Kč zbytečný automobil ve dnech, kdy se budou snižovat státně zaměstnanecké platy, řekl, že nediskredituje předsedu sněmovny, ale sněmovnu celou. Sněmovnu, která se proti tomu nedovede postavit, která takovému předsedovi nevysloví nedůvěru. Ve veřejném mínění to neodnese pan Malypetr, ale parlamentarismus, celá instituce, jejíž dobrou pověst má předseda chránit, nosit ve vatičce a piplat jako ne-duživou květinu, zejména v této době, která ráda pochybuj o demokracii a parlamentarismu, a ne jí házet na pospas pobouřeným zaměstnancům a ulici.

Kanceláře na daňové odpisy.

Daňových nedoplatků vykazuje finanční správa asi pět miliard korun. Z toho je ovšem velká část pohledávek dubiosních, a o tom, co se komu odepsalo a kolik to bylo dohromady, se diskretně mlčí. Takovou největší kanceláři na daňové odpisy bylo totiž až do doby, kdy do něho přišel ministr Trapl s daňovým revisorem Blažkem, samo ministerstvo financí. Nediv se, státní zaměstnanče, že se touto činností nechce chlubit. Finanční ředitelství a šéfové berních správ po republice by o tom mohli vyprávět velmi zajímavé historie, zvláště jak dovede být takové ministerstvo rychlé v udělování telefonických příkazů, doví-li se, že nějaký snaživý berní úředník si došlápl na velké h o p o p l a t n í k a. Musí to být ovšem daňový poplatník, za nímž někdo stojí, nejlépe vládní politická strana. V každém sekretariátu vládní strany mají také daňového tajemníka, který se nezabývá ničím jiným, než vymáháním odpisů a jde-li o zvláště významného zbytkáře, zakročí sám pan generální tajemník. Političti živnostníci na příklad teď, co jejich hlas ztratil v ministerstvu a na finančním ředitelství na váze, dělají náramně ctnostné a jejich list už také na daňové odpisy jako na zlo ukazuje. Ale i oni, dokud byli ve vládě, měli svého Anděla, jako má každá vládní strana v ministerstvu alespoň svého andělíčka. Jakého druhu daňové odpisy byly a ještě dnes někdy jsou, pověděl případ národně demokratického advokáta dra Šavrdy. Na neštěstí vyřizují ty odpisy totiž úředníci, jímž bude nyní snížen plat, takže můžeme čekat ještě množství dalších ostud a Šavrdů.

Ještě státní auta a luxus vůbec.

Když už byla řeč o tom automobilu Malypetrově a o tom hledánívinníků, měli by si státní zaměstnanci uvě-

domit, že nesou sami část viny. Ministr Trapl na příklad teď nařídil, aby se ve všech státních úřadech zjistilo, kolik se projede benzinu a kilometrů. Pro soukromého majitele automobilu se prý počítá jako maximální výkon 15.000 kilometrů za rok. U státu to tak lacino nejde. Zjistilo se, že na příklad přednosta jedné vojenské kanceláře najezdil od 1. ledna 1932 do minulého týdne 32.000 km. O nic méně nemají naježděno auta, jichž používají v úřadech sekční šéfové a jejich dámy. Tu jsou vinni sami státní zaměstnanci, ne ti sekční šéfové a generálové, ale ti šoféři a zřízenci, komisaři a kancelářští úředníci. Ti měli mít včas dost odvahy a jít denuncovat. Denuncovat ve prospěch státu není nic nečestného a zbraní slabého, je jen stížnost. Pravda, máme náhubkový zákon o úředním tajemství, ale je v Československu ještě dost slušných lidí, na něž je možné se obrátit. A především je tu státní kontrolní úřad! Však by se už našli lidé, kteří by se podívali, zda Nejvyšší kontrolní úřad řádně podanou stížnost řádně vyšetřil. To neplatí jen o automobilech. Zaměstnanci to měli být, kteří by byli včas upozornili na fontánu v Najmanově koupelně, na nabobské schodiště v ministerstvu sociální péče, na luxusní nábytek v ministerstvu železnic, zemědělství a pro ministerstvo obchodu. V těchto posledních třech kasárnických kolosech na břehu Vltavy uteklo zbůhdarma tolik peněz, že by se jimi zaplatilo to, co musí ministr Trapl strhnout zaměstnancům, aby uhradil rozpočtový schodek. Je vinou zaměstnanců, že o tom vědí teprve dnes.

Rohlík, jímž se nikdo neopije.

Ale obraťme se od těch několika událostí, které zanesla pošta na redakční stůl ve formě rozčilených a pobouřených stížností a podívejme se na vládu. Jak ta se v této těžké době chová? Co vlastně udělala pro věcné úspory v rozpočtu, aby nemusela sáhnout na platy? Předem si dovolíme říci, že nic, co by stálo za řeč, kromě jedné Potěmkinovy vesnice, narychlo postavené na klamání zaměstnanců.

Vláda totiž, stejně jako několik jejích předchůdkyní, zdědila neprovedený úkol, uložený zákonem ze dne 22. prosince 1924. Úkol, vyjádřený paragrafem 3 onoho zákona: utvořiti komisi pro zjednodušení a zhospodárnění státní správy. Když letos na jaře bylo nepochybné, že státním financím teče voda do bot, rozpomněl se kdosi ve vládě na tento osm let zapomínaný paragraf a ministerská rada se usnesla tuto komisi utvořit. Protože s ničím není naspěch, vyšla 2. srpna 1932, to jest za několik měsíců po usnesení ministerské rady, ve Sbírce zákonů a nařízení vyhláška, v níž se oznamovalo, že komise pro zhospodárnění státní administrativy bude konečně zřízena — ale a ž v l á d a j m e n u j e j e j í č l e n y. Tvrdí se, že v době, kdy se ministerská rada o této komisi usnášela, věděli i zřízenci v předstíni o tom, že na podzim bude nutno přijít před veřejnost se snížením platů. Přes to se však neudělalo nic, aby se zřízení úsporné komise urychlilo. Psychologicky se to mělo dohonit minulý týden. Jakmile ministři zaslechli za svými zády volat své odborové organisace, že hoří, hoří, přihořívá, narychlo se usnesli konečně uvést úspornou komisi v život. Nebyli by o tom jistě jednali a hlasovali, kdyby se nebyli domnívali, že se tím strčí organisacím rohlík, jímž mají být státní zaměstnanci opiti. Tak jako vláda za posledního rok neudělala jediného činu, jímž by skutečně a především plánovala snížit státní výdaje, jako nepřipravila svou těžkou hodinku psychologicky, tak také jednala s úspornou komisí. A tu je, prosím, ještě

nesporně znát jakýsi záblesk prozíravosti, o níž byla řeč na začátku. Bohužel, dostavila se ta prozíravost do Kolovratského paláce nejméně s púletným zpožděním.

Čtyřicetihodinový pracovní týden nemáme, čtyřdenní ano.

„Právo Lidu“ si vyřizovalo jakési soukromé účty s ministerským předsedou kampaní, která se projevovala každodenním opakováním otázky, co dělá ministerský předseda? Otázka zní jinak. Co dělá vláda a jak dělá? Absolvovali jsme v tomto roce už asi osmatřicet týdnů a protože byla těžká doba, bylo to osmatřicet politicky těžkých týdnů. Na prstech by se však daly spočítat výjimky, v nichž vláda pracovala víc než čtyři dny v týdnu. Je to prý už tradice, že se do Prahy z weekendu jezdí až v pondělí odpoledne nebo v úterý ráno a na weekend se odjíždí v sobotu ráno, ne-li v pátek odpoledne. Pondělky a soboty, v nichž viděl palác ministerského presidia politické porady vlády, to jsou skutečně bílé vrány. O dvouměsíčních prázdninách v nejtěžší době, v níž skoro všechny evropské vlády — a to i v zemích, jimž se vede lépe než nám — byly v permanentě, v níž zasedaly za hranicemi přes léto parlamenty, o tom ovšem ani nemluvíme. Fakt je, že vláda se už dva roky nemůže dohodnout o požadavku socialistických stran, aby byl ke zdoání krize zaveden čtyřicetihodinový pracovní týden. O svém čtyřdenním pracovním týdnem se však dohodla už před třemi roky a zaslouží si, že byla už kdesi nazvána koalicií weekendovou.

I to státní zaměstnanci vidí a ukazují na to, jak jim dovedla vláda prodloužit úřední hodiny (od půl osmé do půl třetí, někde i dvojitou frekvenci), jak jim dovede snížit platy, aniž se sama odhodlala k takové samozřejmosti, jako je pracovní permanence, o níž tak rádi páni ministři ve svém tisku dávají psát a k tomu, aby se ministři zřekli svých dvojnásobných a v některých případech i trojnásobných platů. Čekalo se to od nich a rozhodnou-li se snad ještě k tomu, bude pozdě. Vhodná chvíle je už dávno propasena.

Víme, že by nám nepomohla ani úřednická vláda, odkázaná v parlamentě na podporu těchto stran a těchto lidí. Hora stížností na redakčním stole se však navršila tak, že jí muselo být ulehčeno. Chtěli bychom jen přispět k tomu, aby nabylo platnosti aspoň to rčení, že se lidé učí chybami. Bohužel, nemáme letošní zimu ještě za sebou a nikdo neví, kdy bude krise za našimi zády. Je tedy ještě dost času, v němž by se dalo poučení z chyb použítí.

J. E. Š r o m:

Cesta do Moskvy v létě 1932

III.

Jak vypadá učeneec.

Navštívil jsem učence světového jména, abych mu vyřídil pozdravy jeho známých z ciziny. Nepatří k těm, kdož mohou metodu svého badání obratem ruky přizpůsobit marxismu. Je to také hned vidět podle způsobu jeho života. Z prken rozbité bedny si sroubil stůl, příhrádku na knihy a židli. Na těle má tisíckrát záplatovanou košili, na nohou nemožně úzké, kýmsi darované kalhoty; je bos. Má jedny polorozbité boty a ty si šetří,

když musí večer vyjít na ulici. Sedí u svého stolku mezi haldou rukopisů, knih a pramenů a pracuje tak pilně, jako by seděl v nějakém kabinetu Akademie, či ve vědeckém ústavu nejlepšího vybavení. Je pouze trochu nespěšný, když se poněkud rozhlížím, a zmaten, když se dívám na jeho bosé nohy. Nestěžuje si příliš na bídny život, pouze mu vadí, že nemůže lépe pracovat a že nenachází pro své badání většího porozumění.

Táží se, co se stalo s profesory-historiky Platonovem, Ljubavským, Tarlem, kteří byli svého času zatčeni pro jakási podezření. Zastřeleni nebyli, to ne, odpovídá, ale musili opustit Moskvu a Petrohrad. Kde jim byl přikázán pobyt, to nevím, dodává tiše a děkuje za návštěvu i vyřízení pozdravů.

Konám

malý výlet do okolí Moskvy.

Silnice kolem, až do vzdálenosti asi 70 km, jsou až na malé výjimky dobře upraveny, mnohde asfaltovány, někde dokonce dobře dlážděny. Kolem Moskvy povstalo množství cihlen, dávajících přímo skvělý produkt. Cihly doslova zvoní. Řada stavenišť na všech stranách, jak pro továrny a skladiště, tak pro domy obytné. Na mnohých se pracuje, avšak tempem nikoliv závodním, nýbrž asi tak, jako by patřily teprve do druhé pětiletky. Na mnohých práce docela stojí. Mnohá stavenišť jsou teprve připravena pro budoucí práci. Ta jsou zvláště zajímavá.

Na nich a kolem nich je připraven stavební materiál. Ty skvělé sovětské cihly, které jsem viděl řadu kilometrů dále na místě výroby, leží zde v nepořádku rozházeny, polovice jich je roztlučena a jen malá část je složena tak, jak pořádný stavbyvedoucí by si to zařídil. Kolem toho vidím prkna, trámy, krytinu, materiál železný a ocelový, všechno bez ladu a skladu, sudy s cementem pod otevřeným nebem, zkrátka ideální nepořádek, ukazující na nejlajdáčtější mrhání drahocennými statky, jaké si jen můžeme představit, lépe řečeno, jaké si u nás vůbec nemůžeme představit. A tentýž obraz se opakuje ještě několikrát, kolem Moskvy, kolem Smolenska, Borysova, Minska. Ví o tom Stalin, který 17. srpna se vrátil z Kavkazu z dovolené jaksi poměrně brzy? Vědí o tom ti činitelé sovětské, kteří při každé příležitosti ukolébávají sebe a své okolí líčením, jak velké úspěchy již pětiletka ukázala a jaké ještě ukáže? To sovětské marnotratnictví ve všem a na všech stranách, lidmi, materiálem, velikými slovy a gesty, je přece v úplném rozporu s jakoukoliv racionalisací a nemůže, za žádných okolností nemůže vésti ke zdaru, nýbrž naopak k úpadku. Každý stavitel by již pětkrát jej musil ohlásit, kdyby tak stavěl a hospodařil, jako to dělají v SSSR tam, kde jsem to viděl buď sám, nebo kde to viděli lidé, jimž smím důvěřovat. Jak draho přichází státu administrativa a režim, který dovolí, aby se takto hospodařilo s národním jměním, nebo který nemá tolik smyslu pro kontrolu, aby podobné hospodaření zamezil? Zastřelit nebo pozavírat několik vinníků, jako se stalo v Bobrikách u Moskvy? Zdá se, že ani to již nepomáhá.

Nadpis, který neodstrašuje.

Nepomáhají i jiné výstražky a pranýřování. Kolem osady Čerkizovo u Moskvy je textilní továrna „Balašicha“ zvaná. Kolem budov továrních jsou obytná stavení ne nepodobná chlívům a poblíž nich různé státní, tovární a družstevní obchody. Nedaleko jednoho z nich je budka označená slovem „Pokladna“ a u ní nadpis: „Pokladna pro opilce, zahaleče a lajdáky“. U této pokladny se totiž platí za vodku, která se ve vedlejší stát-

ním kiosku prodává. Toto je typický příklad sovětského boje s alkoholismem, povalečstvím, lajdáctvím. Napíše se posměšný nadpis, ale na kořen zla se nedosáhne, vodka se hezky vedle prodává dál. Nadpisu si všimne leda snad takový cizinec jako jsem já, ti, kteří kupují vedle — a je jich hodně — vůbec se nepozastaví nad tím, že je nějaký horlivý sekretář buňky označil za opilce, povalovače a lajdáky. Déšť a vítr ostatně záhy text smažou a k obnove dojde bůhví kdy.

Země plodnosti.

A všude vidíme mnoho malých dětí, mnoho těhotných žen. SSSR je dnes neplodnější zemí, má největší přírůstek obyvatelstva vedle Holandska a Polska. Avšak u Holandska se přírůstek obyvatelstva získává malou úmrtností, u SSSR je plodnost velká i úmrtnost velká. Obrovské cifry, zdá se, že mu imponují ve všem a závěr je, že velkými prostředky při velkých ztrátách provozních docilují se normální, ba často i nižší výsledky. I zde nešetření materiálem, materiálem nejcenějším.

Rudé a černé prkno.

V Možajsku, asi 100 km od Moskvy, na nádraží, nemělou rukou bylo napsáno návěští: „Všem dělníkům a zaměstnancům v Možajsku se oznamuje, že na základě usnesení plenárních schůzí

„pořádá se od 15. do 25. srpna ve dva dny odpočinku společná schůzka za účelem provedení šturmu na sklizeň úrody v kolchoze Rylkovo a sovchoze Baltijec, jichž je možajský proletariát protektorem. Shromáždovati se kolem půl osmé ráno u klubu. Místní komitét.“

Přeloženo do srozumitelné řeči to zní: „Pojďte v druhé polovici srpna pomoci seči, vázati a mlátiti obilí do blízkých kolchozů a sovchozů, nad nimiž máme proletářský dozor, neboť kolchozníci naši se pořád nemohou odhodlati k šturmu své vlastní úrody a jestli my je k tomu svým příkladem nepovzbudíme, může se nám stát, že za pár týdnů nebudeme mítí co do úst!“

Vedle vyhlášky bylo jedno prkno rudé a jedno černé, na něž místní komitét má zapisovati vyznamenance i pokárance. Na rudém nebylo nic, prkno samo bylo vyrudlé, na černém bylo načmáráno cosi křídou, co obvykle patří na místa méně veřejnosti vystavovaná.

Ze statistik sovětských jsem pak konstatoval, že koncem srpna bylo sklizené jen asi 53 procent úrody polní, že na západní Sibíři se teprve se sklizní začíná a že kolem Oděsy, tedy hodně jižně, bylo právě skončeno ukládání obilí do mandelů. Na štěstí v některých významných obilních oblastech sovětských je letos úroda mimořádně dobrá.

Na tenisovém hřišti.

V den příjezdu do Moskvy jsem zahlédl zprávu, že v klubu Dynamo jsou konány závěrečné tenisové zápasy o primát Moskvy. Šel jsem na ně, abych uviděl známé hráče jako Ivanova, Zaržeckého, Novikova, Ovaněsova a dále Alexandrovu, Malcevovu, Těpljakovu a jiné.

Klub Dynamo je elitní klub sovětský, členy jeho jsou z velké části funkcionáři OGPU a to i nejvyšší. Ale jaké překvapení! Hřiště jen ledabyle upravená, síť poloroztrhaná a neuměle záplatovaná, lines udělané olejovou barvou jednou pro celou sezonu, míče, ach, tak již obehnané, oděvy hráčů velmi, velmi chatrné, zkrátka ve všem chudoba, málo péče, nedostatek. Bylo to patrné ovšem i ve hře, zvláště když při semifinále hráči sami si musili podávat ze země míče. „Proč jste nepřivezl aspoň deset míčů?“ řekl mi polovyčítavě, položertovně

jeden ze známých hráčů, když jsem mu během hry povídal, že jsem právě ráno přijel ze západní Evropy. Tento nedostatek všeho byl ovšem patrný i na hře o mistrovství. Dnes asi žádný ze sovětských hráčů tenisu by se nemohl měřit s evropskou třídou. Při tom tenis je v SSSR velmi oblíben a přitahuje nové a nové kádry adeptů. Ovšem, hrátí bez míčů ani bolševici nedovedou.

Podobných a analogických obrázků dalo by se uvést na sta i na tisíce. Vznikl by z toho slušný zápisník, v němž oba oddíly byly by popsány, pravděpodobně ovšem velmi nestejně, zejména kdyby se vzala na potaz i krátká, patnáctiletá sovětská historie.

Sokolský slet v sovětském světě.

Nakonec ještě malou zmínku, jak nás, Čechoslováky, mají v SSSR. rádi.

Nalezl jsem náhodou útržek z Pravdy, z druhé polovice července 1932. Na něm tato zpráva:

„Slet černosotěnců a bílých banditů.“ (Dopis z Prahy.)

Ten, kdo vlastníma očima pozoroval tak zvané „sokolské“ slavnosti v Praze, mohl se přesvědčiti, že to vůbec nebyla tělocvičná slavnost, nýbrž politická demonstrace interventů.

Parády „sokolů“ 6. července zúčastnilo se 54.478 lidí, z nichž sokolských cvičení zúčastnilo se jen několik set lidí. Všichni ostatní k tělocviku žádného vztahu nemají. Pochodující masa „sokolů“ nevypadala jako lidé fyzicky zdraví, zabývající se tělocvikem. Za zvuků pochodu klátili se zde tuční, krívonozí, hrbatí, sebraní z celého světa.

Celá ta sběh, oblečená do vojenské uniformy, činila dojem lítostného i komického obrazu. Z davu, který stál kolem průvodu, bylo slyšeti posměšné poznámky, vtipy i výkřiky, aby se pochodující vzpřímili, že to nejsou sokoli, nýbrž zmoklé slepice.

Ovšem, vojenské oddíly, oblečené do „sokolských“ uniform nepochodovali špatně, špatně též nekráčela mládež. Ale paráda dospělých 6. července nebyla demonstrací tělocvičné výchovy, nýbrž docela jasnou politickou demonstrací, přehlídkou fašistických, protisovětských sil.

Je zajímavé, že ačkoliv slet měl název „všeslovanský“, že na něm nebyli přítomni pracující Bělorusové a Ukrajinci z Polska, Haliče, Volyně, Bukoviny, Besarabie, Kanady. Za to byli pozváni takové „praví Slované“, jako rumunští bojaré, japonská šlechta, francouzští militaristé a pod.

Jako ryby ve vodě cítili se petljurovci a bělogvardějšti emigranti. Jim se dostalo cti audience u samého pana prezidenta Masaryka, byli i u ministra zahraničních věcí, pana Beneše.

Pracující lid reagoval na celou tu parádu protirevolucionářů a bělogvardějců protestními demonstracemi. Všude byly ničeny sletové plakáty. V samé Praze jich bylo zničeno na tisíce. Strhovány byly vlastenecké vlajky, byly činěny pokusy vyvěsiti rudé prapory (na příklad na Petříně celý den visel rudý prapor na radnici).

Komunistická strana vedla velkou a pestrou kampaň, aby „slet“ ukázala v pravém světle. „Rudé právo“ a „Rudý večerník, desetitisíce letáků a plakátů, tábory lidu, veřejná shromáždění a konečně i slety proletářských tělocvikářů, které přivábily několik tisíc účastníků a tisíce diváků, ukázaly pracujícímu lidu pravou tvářnost a cíl té komedie, mobilisující davy k odboji proti válce a k obraně SSSR.“

Autor se podepsal docela skromně „Pražan“, a „Pravda“ pravdymilovná to otiskla, ani nepohnuvši brvou.

Pětiletka — bez pokroku pro lidi.

Celkový dojem z návštěvy SSSR a závěry?

Musím říci, že celkový dojem je velmi špatný. Ano, v SSSR se dnes velmi mnoho staví, rostou a v činnost přicházejí obrovské podniky, největší snad, jaké průmyslový svět má. Mnohde stavební tempa jsou rekordní, mnohde vyrostlo město takřka přes noc na místě, kde

byla před tím jen poušť. To může mnohého uchvacovat, přiváděti do vytržení, nutiti k revisi dřívějšího odmítavého stanoviska.

Ale při bližším ohledání, když vnikneme do běžného života jednotlivce i celku, nemůžeme při nejlepší vůli a při největší shovívavosti říci, že je zde dnes, v závěru první pětiletky patrný nějaký pokrok. Zvláště to nemůžeme říci, když jsme svého času stáli doslova u kolébky pětiletého plánu a dosud nám v uších zní všechno to krásné, co tehdy bylo slibováno: zvýšení výdělků dělníků a jeho reální hodnoty, snížení pracovní doby, snížení výrobních nákladů, zvýšení výroby všech předmětů první spotřeby, zdokonalení opatření sociálních, úprava poměru města k venkovu a tak dále a tak dále.

Dnes nežije šťastně a spokojeně v SSSR ani jediný člověk, ač je tam tak mnoho lidí, kteří nemají ani jediné košile. Boj o nejprimitivnější ukojení nejběžnějších potřeb, bez nichž lidský život přestává býti lidským a stává se holou existencí živočišnou, je tak těžký, že vyčerpává všechny síly. I inteligence úřednická dnes říká, že má jen jedinou starost a to, jak by se nasýtila. Nasycení se je dnes osou života, hlavní, ba jedinou jeho osou. Jak pak se potom může dařiti tomu ostatnímu? Všechno, co se od pětiletky očekávalo, co se o ní bájilo, jsou jen pouhá přání, dohady, předpoklady nebo fráze. Ano, pracovalo se podle jakéhosi plánu, mnoho se vybudovalo, ale to vše neznamená zatím nic pro obyčejný život lidský, který mezitím běží, stárne, zaniká. Šlo se na všechno jaksi od hlavy, místo, aby se šlo zespona, od základů, aby v bohaté a agrární zemi nejprve lid byl nasycen a pak usměrňován k nové imposantní činnosti. Druhá pětiletka, zdá se, že již na tuto základní vadu pětiletky první přichází, neboť slibuje, že se věnuje výhradně starosti o běžné potřeby drobného člověka. Drobnými lidmi jsou však dnes v SSSR všichni, rozdíl tříd je setřen dokonale. Bude třeba ohromného úsilí, aby zde nastoupil přelom v dosavadní, málo šťastné generální linii. Nemám žádných konkrétních dat, abych řekl, že linie se již brzy tak a tak změní, ale jsem pevně přesvědčen, že dosavadní politicko-hospodářská směrnice není udržitelná.

literatura a umění

W. Lustig a O. Rádl:

Prodaná

První dějství.

Orchestr berlínské filharmonie řízený Teo Mackebenem nasadí ve skvělém tempu Smetanovu ouverturu. Zvuk zní tak jako při nejlepší koncertní reprodukci. Zatím co se přehra rozvíjí podle původní partitury, hlásí vkopírované titulky, že tuto operu, volně zpracovanou podle Bedřicha Smetany, řídil mladý, asi třicetiletý Max Phuels, jehož známe z krátké filmové veselohry od Ufy a z filmové komedie „Zamilovaná firma“. Že scenario zpracoval starý technik s filmovou rutinou, Curt Alexandr. Že hudbu upravil skladatel moderních chansonů Theo Mackeben. Že text upravil Robert Vambery. A pak ještě tolik jiných věcí s vedoucím produkce, se čtyřmi fotografy, z nichž je Reimar Kuntze dobře znám, s režijní asistencí Willyho Riethofa, jediného Čechoslováka na uměleckém vedení účastněného, a se vším tím ostatním, co by nás bez Smetanovy hudby bylo již dávno

unudilo. Ale přehra je věrně reprodukována a uspokojí nás.

Obraz se rozcloní do široké krajiny. Pole, pahorky, silnice. Po silnici ujíždí starodávná poštovní archa se švarným postilionem. V zatáčce se rozevře pohled do údolí, v němž leží hezké gotické městečko.

K městečku jede v téže době i jiný vůz, selský žebříňák, plný venkovanů. Mezi nimi je Vašek (Paul Kemp) a jeho rodiče, starý Mícha (Hermann Knerr) a jeho žena (Maria Janovská). Na křižovatce srazí se tento spěchající selský povoz s potulným cirkem. Ředitel cirku, starý Brummer, se právě líčí, chystaje se k vjezdu (jeden z největších německých komiků, Karl Valentin). Zmatek je dokonalý, když s oběma vozy na křižovatce se setká ještě cválající poštovní dostavník. Postilion se snaží v poslední chvíli uhnouti stranou, aby zabránil srážce, ale narazí na patník u cesty a zlomí si kolo vozu.

Ve voze této poštovní dopravy z Drážďan do Prahy jede finanční rada, diplomat a guvernanta s dětmi. Všichni jsou nuceni vystoupit, a když se postilion přesvědčí, že se kolo nedá na místě spravit, odpráhne jednoho koně a cvalem ujíždí do města ke kováři.

Na místě srážky zůstaly tři vozy na cestě. Vašek Mícha, který také vystoupil, použije té příležitosti, aby se seznámil s hezkým děvčetem z komediantské skupiny, schovankou ředitele a ředitelky, Esmeraldou (Annemie Soerensenová).

Jeník dojel na náměstí městečka, na němž je právě plno jarmarečnického ruchu. Kolo štěstěny se otáčí, zastaví na jedné číslici, hlavní cenu, živé prasátko, vyhrála Mařenka starostovic (Jarmila Novotná). Ale prasátko chce využít té příležitosti, aby se dostalo na svobodu. Uteče, Jeník, jenž zatím poslal kolo do správký a jehož vesničtí chlapič veselě vítali, chytí prasátko a přinese je Mařence. Seznámení je hotovo. Mařenka se ho zeptá, zůstane-li tu na posvícení, a je jí líto, že tenhle hezký chlapec postilionský, jenž není nikdo jiný nežli Jeník (má těžké jméno Willy Dormgraf-Fassbaender), již tak záhy zase odjede. Ale my víme, že Jeník už si nějakou příležitost najde, aby se ještě jednou vrátil, třeba že kolo je už spraveno.

V domě starostově je však živo. Kecal, námluvčí, sděluje starostovi, že všechno je v pořádku a všechno je hotovo, přijdou také současně rodiče Vaškovi a nezbyvá už než podepsat smlouvu. Ale Mařenka, která se náhle vrátila, utne všechno vyjednávání a prohlásí rázně, že si Vaška nevezme. Nechce se dát provdat za peníze. A poněvadž je děvče filmové a odhodlané, rozhodne ihned, že odjede k „Tante Lenchen“ do Prahy.

Jak se zdařilo.

V této expozici ze Smetanovy opery byla zachována přehra, z ostatní opery byly prostě vytrhány části, kterých se dalo použití pro jednotlivá místa k ilustraci. Došlo tu ke vnitřnímu rozporu. Scenario původní „Prodané nevěsty“ se přirozeně nehodilo dnes už pro film. Proto si autor scenaria udělal z jeho motivů skutečný logický, dobře motivovaný a souvislý příběh. Teprve k hotovému scenariu přistoupil skladatel Mackeben a vybral si z opery vhodná místa k ilustraci. Tím byla ovšem především porušena souvislost a dramatická stavba hudební linie. Za druhé se ukázal vnitřní rozpor mezi filmovým naturalismem obrázků a stylisovaným operním charakterem hudby, která se nedá použít u Smetany k prostému podmalování děje. A konečně čistota melodické linie Smetanovy, jež odpovídala původní Sabinově skoropohádce, je docela jiný svět, než rušný a v tempu uhanějíci děj této vesnické novely z moderního magazínu.

Ale jistě, jak vidíme již z tohoto stručného počátku, bylo využito z opery všeho, co se dalo zachovati, a opticky bylo

filmu o prodané nevěstě dáno tolik, kolik od moderního filmu můžeme žádati. Na příklad rušná scéna v pokoji starostově s celým vylíčením posvícenské nálady, s množstvím živých detailů a s mistrně rozloženým zpěvem „Všechno je hotovo“ se podařila mimořádně. Kecal provázený panoramující kamerou obchází kolem stolu, zastavuje se od jednoho u druhého, každému říká úryvek svých slov, je opravdu všudypřítomný a zaplňuje celou místnost, při čemž ho pohyblivá kamera ani na chvíli neopouští.

Ale hned po malé chvíli si uvědomujeme meze tohoto úporného snažení a marnost všeho toho poctivého úsilí, z jevištní opery udělat pohyblivý film. Pokud trvá tato dramaticky rušná scéna, má kamera co na práci a znamenitě účinek hudby podporuje. Jakmile přejde hudba do melodické linie, je náhle kamera zbytečná, nemá tu co dělat, hudba se stala svéprávnou, snese leda spojení s klidem starého jeviště, ale nesnese převtělení do nové formy pohyblivých obrázků.

Ještě o něčem se poučíme hned v těchto prvních výstupech. Vzpomeneme-li na první dějství Smetanovy opery s jeho naprostou nedramaticností, s jeho pomalou expositivou, s neumělým rozpráváním motivů, kde každé dějové vlákno nám je postaveno před oči teprve v poslední chvíli, kdy je autor již potřeboval a právě v nejvyšší čas, pak zapochybujeme o účelnosti vši té chytré tu využití expositivní techniky a všech těch svědomitě dodržených zásad poctivého dramatika, který chce pracovat beze všech strýčků z Ameriky a beze všech objevů netušených motivů teprve v nejvyšší čas. Ve zpracování filmovém jsme v prvních několika minutách již viděli, že Mařenka si má vzít Vaška, poznali jsme, že hloupý Vašek se prudce zamiloval do hezké Esmeraldy, i to, že chytrá Esmeralda využije této jeho náklonnosti, poznali jsme dále krásného Jeníka i okamžitě probuzený zájem Mařenky o něho, slyšeli jsme i radikální ne Mařenčino, že si Vaška nevezme, a porozuměli jsme tomu, že se Mařenka Jeníkovi jak se patří líbí. Všechno to nám řekli autoři v několika minutách. Nač máme být ještě zvědaví? Co se může mezi těmihle lidmi přihodit nečekaného? Ztrácíme zájem o další děj pro přílišnou expositivní svědomitost moderního scenaristy.

Celá věc je tu nadhozena operetně a lehce. Není tu patriarchálního rodičovského prostředí, víme docela určitě, že tenhle krásný hrdina Jeník a tahle hezká živá první zpěvačka Mařenka musejí býti na konci párem, jako je tomu v každé operetě, a víme také, že tenhle Vašek, který není ani tak hloupý, jako si ho my představujeme, patří dohromady se subretou Esmeraldou, k níž se znamenitě hodí. Při té dokonalé technické maše prostě přešla věc ze sféry reálného života do sféry jevištní zákonnosti, nevnímá na osobách nic skutečného a živého, nýbrž chápeme je jako figury v šikovně udělané komedii podle všech pravidel, v níž nemůže dojít k ničemu jinému, než co bylo již dávno posvěceno osvědčenou rutinou, v níž se všechno musí stát tak, jak se to v operetních nebo hudebních filmech prostě vždycky stává.

Vidíme také z celého pokračování filmu, že režisér Ophuels cítil, že vlastně všechno bylo již v prvním kole řečeno, a že je třeba zachránit zajímavost dalšího průběhu nakupením co největšího množství zajímavých detailů.

Věrné milování.

Energická Mařenka se rozhodla, že ujede hned k tetičce Lence do Prahy, i spěchá, aby zastihla ještě poštovního dostavníka. Ale pošta zůstane již dnes přes noc ve městě, i finanční rada, který měl tak důležité jednání na starosti a stále tak pospíchal, je náhle pro přenocování v městečku, které celé víří znamenitou posvícenskou náladou. Tato nálada ještě stoupne, když do vesnice vjede cirkus za průvodu veselé hudby, reprezentovaný párkem ředitelským, Esmeraldou, Indiá-

nem (Max Schreck), silákem (Hans Appel) a clownem (Ernst Ziegler). Mařenčin útek je znemožněn.

Vašek, jenž byl po Mařenčinu odmítnutí všecken zarmoucen, najde v sobě nový život při zvuku cirkusové hudby, a běží mu také vstříc. Se všemi se také hned skamarádí, ve chvíli již stojí uprostřed náměstí stan a pne se nad všechny ostatní boudy. Mezi nimi je stělnice, je tu stánek fotografa, jenž k velikému úžasu předvádí divákům zachycení zrcadlového obrazu vaší tváře na papíře, tlustá jarmareční zpívá dojemnou píseň o věrné lásce, během níž se Jeník s Mařenkou znovu setká. Jejich seznámení rychle pokračuje, takže před stánkem, v němž starý chlapík vykládá posluchačům a demonstruje jim na mapě průběh bitvy u Slavkova, oba se již spolu nepřetržitě líbají.

Cirkus již stojí, ředitel má oficiální rozmluvu se strážníkem, jenž přesně podle úředních pravidel vyžaduje zjištění počtu diváků, počtu zaměstnanců cirkusu, jsou-li pohlaví mužského či ženského, nemůže si srovnati v hlavě, když mu ředitel prohlašuje, že jsou pohlaví obojího, a hrozí řediteli zakázáním vystoupení, nezaplatí-li od loňského roku dlužný nedoplatek obecní dávky, patrně ze zábavy. Prodávají se lístky pro cirkus.

Mezitím sešla se již opět rada rodičovská, kterou uvede do největšího rozčilení zpráva Kecalova, který náhodou shlédl ve stanu nahé nohy Esmeraldy, která se líbala s Vaškem. Starosta je rozezlen a odhodlán odstraniti cirkus, jenž v sobě chová toto pokušení, ihned z městečka. Poručí, aby nedoplatek dávky 33 zl. byl ihned zaplacen, jinak že musí cirkus ze vsi. Rodiče marně hledají děti, ty však zmizely beze stopy.

Jeník s Mařenkou totiž jezdí spolu na potoce ve člunu ve šťastném zasnění, a uprostřed překrásné krajiny mezi větvemi stromů a v pomalu se houpajícím člunku si zpívají své duo o věrném milování. Konečně však Kecal Mařenku přece jen najde a odvede ji k otci, jenž jí zakáže vyjít už z domu. Stejně se vedlo i Vaškovi, který se mezitím od Esmeraldy dověděl o tom, že cirkus nevystoupí, poněvadž nemůže zaplatiti dlužnou dávku. Vašek marně žádal matku o peníze, je zhurta odmítnut.

Je již večer, na návsi tančí mládež sborem tanec s pochodněmi, po jehož konci se všichni rozcházejí, v uličkách, u domu a v průjezdech se tísni párky milenců. Mařenka jde doma spat se slovy: „Ich geh zur Ruh, und wo bist du?“ Ale Jeník si opatřil žebřík, přistavil ho k jejímu oknu do prvního patra, zpívá s ní v této nepohodlné poloze krátké duo, až mu jeden z chlapců podtrhne žebřík. Chlapci jsou totiž žárliví, že jim přespolní chodí za nejhezčím děvčetem. Následuje ryze filmová honička, při níž Jeník se s jedním po druhém vypořádá. Mařenka zatím stojí doma s prstenem, který pro ni Jeník u klenotníka koupil a jí daroval: „Ich trage deinen Ring bei mir.“ Mezi jejím zpěvem se vystřídá měsíční krajina malého městečka, namalovaná na kulise, s několika přírodnými obrazy.

Klišé a kulisa.

Celé scény jarmareční na návsi jsou točeny ve stavbách pod širým nebem při silně kontrastním světle. Znamenité fotografické záběry kolmo s výše, které ukazují celý ruch množství obrovských komparsů. Všechno je pořízeno s velkou nákladností, hry komparsů jsou neobyčejně živé, ale přece ve všem vidíme opět divadelní machu, ani okamžik nemá dojem ryzosti. Je to velice kultivované divadlo, ale ani na okamžik nás nestrhne, dojem naprosté reálnosti líčeného příběhu, jako třeba v takovém „Tichém Donu“. Proto také film v Berlíně skoro propadl, neboť věc nebyla pro obecnost ani dosti německá, ani nebyla dosti exotická, aby působila jako objev nového světa. Po dosti značném úspěchu prvních dní návštěv-

vy počaly rychle klesati, a obyčejné obecenstvo filmové bylo přímo zklamáno.

Hudba sama nestačila k tomu, aby probudila dosti velký zájem. Vyskytuje se v pouhých úryvcích. Pro lidi, kteří znají operu, měla věc půvab experimentu. Ale obyčejný divák nevěděl si s takovým nadbytkem hudby vůbec rady. Pro něho, jemuž nepůsobí nejmenších obtíží naslouchati celým ariím Savaradossiho v reprodukci Tauberově, byla celá ta záplava orchestru příliš těžkým soustem. Zpěváci se brzy bez důvodů pouštějí do arií a duet, ale nikdy zase technická stránka nenabude takové převahy, aby pouhé výkony zpěváků mohly zajímati jako třeba ve filmech italských nebo u Kiepurý. Ophuels prohlásil, že chtěl hudbu Smetanovu „in filmischer Handlung auflösen“. Ale hudba se ukázala nerozpuštěnou a převážila nade vším ostatním.

Veliké množství scén v této části je němých, s mnoha slovními vtipy, do tance na návsi s pochodněmi byla převzata část baletu z konce I. dějství. Scéna s „Věrným milováním“ na vodě působí přímo trapně jako nejhorsí kýč, toto místo s konvenční přírodní fotografickou krásou znehodnocuje hudbu. Není to vinou Ophuelsovou, neboť ve skutečnosti tu učinil vše, co se vůbec dalo. Ale podlehl ve svém donkišotovském souboji s větrným mlýnem, neboť opera se ve film přelítí naprosto nedá, a arie, útvar naprosto statický, nenabude pohybu, posadíme-li jednající osoby na jedoucí loďku. Změna vnějšího dějiště a střídání obrazů nemůže dodat operní arii vnitřní dynamiky.

Povídání ředitele cirkus, jeho ženy a strážníka je sice místy vtipné, ale naprosto se nehodí do díla tohoto rázu. Je zbytečné.

Monologické pasáže operní, jako arie Mařenky s prstýnkem, působí naivně, nepravdivě. Jsou přestylisovaným prvkem uprostřed fotografického naturalismu celého příběhu a nepřesvědčují.

Poslední obraz s přírodními scénami vise nočních krajín při zpěvu Mařenky je přechodem k části další.

Dobrá věc se nepodařila.

Je jitro, Mařenka se vrací v bílých šatech a ve vysokých botkách s lidmi z kostela a je smutna, neboť Jeník už musí odjet.

Jeník zapřahá právě koně v hotelu u Zlaté husy, když k němu přijde Kecal, jenž by ho rád podplatil, aby se vzdal Mařenky. Nabízí mu stále více, ale Jeník zapřahá a nevyšmá si ho. Pak odjíždí s poštou, projíždí městskou branou a uhání krajinou. Kecal však je neústupný a spěchá na koni za ním, ujišťuje ho, že zná jednu dívku, která má dukáty. Teprve když vidí, že u svéhlavého Jeníka ztrácí jen čas, vrací se nazpět. Ale tu čekal na poštovního dostavníka již Vašek, jenž chce jeti do města, opatřit si tři sta zlatých, potřebných pro cirkus, aby umožnil vystoupení Esmeraldino. Vypravuje svou potíž Jeníkovi.

Jeník je k němu zprvu nevlídný, ale když se doslechne, že Vašek miluje Esmeraldu, pochopí, že pomůže-li mu k Esmeraldě, prospěje tím sobě i Mařence. I předá zatím otěže Vaškovi, sám se vrátí na koni, dostihne ještě Kecala, přijme od něho nabízených tři sta zlatých, slíbí mu, že zato nikdy nebude už překážeti Mařence ve sňatku, a odevzdá tři stovky Vaškovi.

V obchůdku smíšeným zbožím, v holičově oficíně, v hospodě, po celém městě se nemluví o ničem jiném, než o tom, že Jeník prodal Mařenku. Zarmoucené Mařence, jež stojí u potoka, sděluje otec tuto zprávu. Mařenka v zármutku svolí k sňatku se synem Míchovým. Ředitel cirkus, jenž mezitím dostal od Vaška peníze, zaplatí u starosty nedoplatek dávky a současně mu odevzdává loži s pozváním na slavnostní zahájení.

Jeník mezitím dovezl dostavník na nejbližší poštovní stanic, předal jej dalšímu postilionovi, a vrátil se do městečka. Dojel do něho právě ve chvíli, kdy se konalo představení cirkus. Představitel medvěda při čísle Esmeraldině se opil, takže Esmeralda byla obecenstvem vypískána. Vašek chce zachránit její pověst, spěchá jí přispěti a sám se obleče do medvědí kůže. Číslo má znamenitý úspěch, jen dosáhne vrcholu ve chvíli, kdy rozveselená Esmeralda sklopí Vaškovi nasazenou hlavu medvědí nazad a dá mu před celým obecenstvem polibek.

Zatím našel Jeník Mařenku, dostal od ní ihned dva políčky, podařilo se mu však snadno ji vysvětliti, co zamýšlel svým prodejem nevěsty. Kecal je nejvš pohněván kouskem Vaškovým a obává se o svou provisi, spěchá vyrvatí Vaška z rukou Esmeraldy. Omylem však pustí z klece skutečného živého medvěda, a způsobí tím mezi obecenstvem paniku. Všichni uprchnou, Jeník se zachrání s Mařenkou na strom, a za tenhle hrdinný čin neváhá její otec konečně mu dáti i požehnání a ruku své dcery.

Všude kolem je bujně veselí, Vašek dostane Esmeraldu také, a nakonec jsou všichni shromážděni u fotografa v malebné skupině, jejich scéna se prolne do hotové neživé fotografie. Filmová opera se končí.

Znamenitě se podařila v této části děje jízda Kecala s Jeníkem na koni a jejich do pohybu uvedené duo „Znám jednu dívku“. To je partie, která filmovému zobrazení dobře ležela, neboť obsahuje v sobě již sama mnoho dynamiky a sama si pohyb vyžaduje. To je výstup, jenž dokonce působí ve filmu daleko bohatěji nežli na jevišti.

Filmově velice dobrá je i scéna, kde se šíří po celém městečku v nejrůznějších místech zpráva o prodeji nevěsty. To, co Smetana tu cítil, když slova „Prodal svou milou“ rozkládal mezi jednotlivé hlasy sboru, je tu vyjádřeno rychlým střídáním prostředí.

Také sbory v konečném finale působí velice dobře.

V celku je třeba říci, že filmové zpracování zůstalo na půl cesty. Scenário bylo zpracováno znamenitě, všechny odchylky od Sabiny jsou naprosto odůvodněny a dodaly příběhu vnitřního zkloubení a zdůvodnění. Ale zpracování hudby a její transposici do filmové musikální formy nám zůstal tento film dlužen. Mackeben vlastně hudbu Smetanovu pouze přeházal do různých situací, ponechal původní instrumentaci, roztrhal sice jednotlivé části od sebe, neudělal z nich však nové dílo. Tady odvahy upravovatelů se zastavila, čímž sice bylo ze Smetany zachováno více, ale čímž z opery přece jen se nestal film.

Sysifova práce.

Není jisto, dostane-li se Prodaná nevěsta do našich kin, či nedostane-li se do nich. Je to rozhodně vábná příležitost, kterou by si žádný demagog neměl nechat ujít, a rozhovořovati se o tom, že nejčestější dílo operní bylo nám svěřepými Teutony ukradeno a zneuctěno.

Je třeba vydati poctivé svědectví, že ani jediný z českých výrobců nebyl by dovedl dáti tomuto filmu tak veliký náklad a tolik technické dokonalosti, jako mu dali Němci. Je třeba říci otevřeně, že ani jediný z těch, kdož se u nás nazývají filmovými režiséry, by nebyl dal převedení tohoto operního díla do optické formy tolik invence, vtipu a bystrosti. Je třeba se ohraditi proti tomu, aby se tento film, desetkrát lepší ve svém celku než dva tucty běžných filmů repertoárových, a technicky i umělecky dokonalejší, než tři čtvrtiny všech filmů u nás vyrobených dohromady — aby tento film byl utloukán nacionálními argumenty.

Jestliže si Němci, kteří mají tak bohatou operní historii, vybrali ke zfilmování právě operu naši a to právě v době, kdy teutonství a rasová čistota mají tak dobrý kurs v říši Hitle-

rově, pak je to pro nás spíše poklonou. Mají ovšem také právo, podniknouti na filmované opeře všechny nutné změny v motivaci a pojetí. Jestliže položili děj do jihoněmeckého městečka, jestliže užili nějakých filmově fantastických krojů s různými německými i slovanskými prvky, je to také jejich právem. Italové by mohli také podatí národnostní protesty proti tomu, jak se hrají italské opery na našich scénách a viděti v tom urážku svého umění. Ale nečiní toho. Národem plamenných protestů jsme totiž my par excellence. My bychom proto neměli této příležitosti zmeškati.

Druhá otázka, která se nám při této věci naskýtá, je otázka, mají-li se opery vůbec filmovati. O té se tu nemůžeme již rozepisovati, zdá se nám však, že Ophuels, jenž chtěl tuhle možnost dokázati, dokázal pravý opak. Ophuels dal filmované opeře všechno, co jen je podobnému pokusu možno na uměleckém jemnocitu, na vtípu a invenci dáti. Dokázal však, že filmovati operu je Sysifova práce, která i v nejpříznivějším případě nepřinese ani polovinu toho úspěchu, který zaručuje živý a původní námět ze současného života spojený s novou hudbou speciálně určenou pro reprodukci filmovou a psanou jako podklad optického projevu kinematografického.

do ba a lid é

Hugo Siebenschein:

Poučení mládeži z Goetha

I.

Jedinečnost a osud.

V zdělaný svět oslavil letos 100. výročí smrti básníka, který v březnu r. 1832 zemřel v německém Výmaru. Co Goethe znamená svému národu, bylo dříve i letos mnohonásobně zkoumáno. Zamýšlím-li se ještě nad tím, čím by Goethův život a jeho díla mohly býti Vám, mládeži české, nepíši pojednání goethovské, nýbrž pozdravuji Vás na prahu školního roku.

Mládež, ale to je pojem velmi neurčitý a musím jej poněkud omezit, školní mládež uvykla dívat se na nás, dospělé, jako na lidi podstatně odlišné. To zčásti pochází odtud, že nám životní boj a starost o existenční nezbytnosti nedopřává tolik času, kolik bychom ho rádi s ní ztrávili, a že tedy v tom zlomku času, který nám pro ni vybývá, poučujeme. Tím vzniká klamná představa, že dospělí nedovedou než poučovat. Nevěříte-li tedy nám, věřte jemu: neboť byl-li někdo, kdo nikdy nikoho nepoučoval, kdo byl přesvědčen o tom, že nikoho ničemu nedovede naučit, byl to on. Jeho celý životní názor v této věci bych vystihl takto: člověk stěží stačí sám se něčemu naučit, něco poznat, něco pochopit, na své sebevzdělávání spotřebuje celý život; svým příkladem arcí může jiným posloužit. Také Goethe se z toho těšil, byl-li komu platný jeho případ, ale pedagogického zacílení nemá ani jedna řádka jeho rozsáhlého díla.

Přicházíme z doby světové války a máme jakous takous naději, že nám v dohledné době nehrozí válka nová. Každá válka podceňuje jednotlivce a přeceňuje množství. Důsledky takové psychosy jsou trvalejší, než by se Vám zdálo. Goethovým vyznáním byla bezmezná úcta k jedinečnosti a nezopakovatelnosti lidského života. Naučte se od něho života si vážiti! To neznamená bát se smrti; naopak. Goethe se smrti nebál, byla mu proměnou, v níž není hrůz.

„Und wenn du das nicht hast, —
dieses stirb und werde, —
bist du nur ein trüber Gast
auf der dunklen Erde.“

Toto stirb und werde znamená: vyvíjej se nepřetržitě, aby každé hodiny v tobě umíral starý a rodil se nový člověk; pak velké a zdánlivě poslední umírání bude ti zase jenom přechodem; pak nikdy neporušíš zákonů přírodních a dojdeš poznání, že tvůj život i život tvého bližního je svatý.

Od člověka pochází míra všech věcí. Také míra etiky a morálky. Na člověkovi změříš dobro a zlo, mimo něho není míry. „Co pro člověka je dost dobré, — je dobré; co pro člověka je příliš špatné, — je špatné.“ To je na první pohled znamenité naučení, dovolující dělat i nedělat, co nám je libo. Nuže, tohoto smyslu Goethova maxima nemá. Když se básník chystal ukončit svůj pobyt italský, zastavil se na týden ve Florencii. Dni jižního štěstí se chýlily ke konci, co doma čekalo, naplňovalo ho děsem. V tom týdnu nebylo dne, aby nezaplakal. Byl slavný, bohatý, nezávislý, bylo mu skoro čtyřicet, mohl si koupit vilu ve Florencii a byl by se tam rázem stal duševním střediskem, jako Voltaire na zámku Ferney. Nikdo by ho nebyl k návratu nutil, natož přinutil. Byli by ho ve Výmaru postrádali, jeho odchodu litovali, nic víc. Proč to neudělal? Měl jasný pocit, že by takové rozhodnutí porušilo jeho vývoj, zlomilo jeho růst. „Co pro člověka je dobré, — je dobré“, znamená tedy pravý opak lehkomyšlného živobytí: každý člověk a každé lidské společenství má určitou možnost mravního, intelektuálního, tělesného a hospodářského růstu. Jen co tomuto růstu trvale, opakují, trvale prospívá, je dobré; co tomuto růstu brání, je špatné. Špatné je proto i to, co podporuje příliš rychlý a příliš mocný vzrůst na újmu jiných, vzrůst, který shromáždí zatrpklé a poškozené k tomu cíli, aby násilníka zničili, nebo aby ho aspoň na dlouhou dobu zbavili takové dávky práv na život, které by mu jinak nikdo neupíral. Rozumíte-li mi dobře, odvodíme společně pravidlo: jen to je dobré, co trvale zabezpečuje vývoj všech tvých schopností. Všeho ostatního se zřekni! Není toliko tvým právem, nýbrž také tvou povinností — říká to i Masaryk — být tak dobrý, tak cenný, tak dokonalý v každém směru, jak jen je možno. Ze vši myslí své a ze vši síly své. Právě v intenzitě a věrnosti tohoto úsilí je smysl života. Co můžeme vykonati, je, viděno jsouc pod zorným úhlem věčnosti, zcela nepatrné. Athény zanikly a Jana Husa oprádná mytus. Smysl lidského díla je v tom, abychom na něm změřili, kam až člověk dospěl. Toto vědomí neúchylné povinnosti zapíná kruh Goethovy úcty k životu. V něm před svým zánikem a za svítání nového demokratického myšlení naposled se zaskvěla nejsympatičtější stránka feudalismu. Goethovi byla věrnost úkon bezmála náboženský. Příroda dala každému člověku jeho život lénem. Měj úctu k tomuto statku vlastního i cizímu! Hospodař s ním, vytěž z něho, co dovedeš! Jednou se budeš odpovídat, nic není tvého, všechno ti bylo pouze zapůjčeno. Vědomí této odpovědnosti Goethe žil. Ona mu umožnila vyvinout činnost a dokonat dílo, jejíž pouhé mnohosti se podivujeme. Ani v nástinu sebe stručnějším nemohu nezdůraznit právě také rozsah jeho činnosti: nepředstavujte si ho jako člověka knižního, pecivála, čtenáře, profesora. Goethe byl jezdec, horský lezec, tanečník, znalec lidí, mistr společenského života, dobyvatel a loupežník srdcí mužů i žen; cestovat jízdmo i pěšky bylo mu vášní; byl básníkem a umělcem, který si vytkl nejvyšší

mety a který v sebe kladl nejvyšší naděje; celou řadu řečí a věd hluboko a vážně ovládl, pomohl stvořit moderní vědu přírodní; byl výkonným umělcem i vychutnavacem kdekeré umělecké oblasti; duchovní i politické dějiny své doby znal, pokud to připouštěl stav těchto věd; byl pilným a horlivým úředníkem; ministrem a politikem, správcem a organisátorem nejdůležitějšího formátu; vášnivým pisatelem a čtenářem dopisů, který pěstoval písemný styk s největšími osobnostmi své doby a zval je k sobě; vzorný druh obtížné choti a obětavý otec; a konečně sběratel v nejlepší smyslu slova a v neuvěřitelných rozměrech; sbíral šetrně a úspěšně obrazy, portréty, rytiny, kresby, sochy, mince, keramiku, antické vázy, knihy, rukopisy, nerosty, rostliny, sbíral nenasytně, neúnavně — vlastní zkušenosti; ale ještě nejsem u konce: byl divadelním ředitelem, režisérem a — teď se teprv podíváte — úspěšným obchodníkem, finančníkem knížecím i svým; vydělal velké jmění; mimochodem napsal asi 50 svazků důležitých děl a dalších 200 svazků dopisů. Ne naráz, ale v dlouhém lidském životě. Nezakopal tedy hřivny mu svěřené a vytěžil z ní, co jen bylo možno. Rozumí se, že nikdo z nás se nepokusí napodobit básníkovu všestrannost, tak doslovně a primitivně příkladnosti nerozumíme; jen se snažíme pochopit, jak ho idea napjaté lidské odpovědnosti přiměla k nejvyššímu vnitřnímu i vnějšímu rozmachu. Jeho myšlenku odpovědnosti si osvojíme.

Již jsem se zmínil, že básník žil na přelomu staré doby feudální a moderního demokratického světa. Kdykoli mluvil všeobecně o člověku a o společenském řádu, doba přechodu se nezapřela a její názory jsou patrné jak v Učednických letech Viléma Meistra, tak v Heřmanu a Bohdaně. Dětil lidi v uselá a potulné, v majitele hmotných statků a bezzemky, v občany a šlechtu. Tomu všemu je třeba rozumět symbolicky. Termíny usedlý a potulný přijal ze světa Herdrova. Kdykoliv si Goethe něco přisvojil, včlenil to takovým způsobem do svého organismu, že to klíčilo a neslo ovoce. Jemu byl člověk vždy částí i celkem, jednotkou i součástí národa v podivuhodné vyrovnanosti. Člověk usedlý byl jednou polaritou ve vývoji lidstva. Velké věci, etické zušlechtnění druhu, kultura etnické jednotky, vrcholné projevy civilizace byly úkoly přesahující meze a možnosti jedince. Všechno, co zveme kulturou, je výsledkem tradice. Usedlý člověk jí má měrou daleko vyšší, přechovávání duševních a hmotných statků sjednocuje život. Ale jak snadno zkostratí mrav; jak snadno se uzavírá zákonu vyššího pokroku; jak rád se tvrdošijně zastavuje. Tu zasahuje druhá polarita. Potulní vaganti jsou solí země. Přinášejí nové a vzdálené, brání rzi. Oba vytvářejí, prolínajíce a střídajíce se, postup kultury a zušlechťování lidstva. Jedni uchovávají, druhí pohánějí. Patřit sem nebo tam není ani zásluha, ani štěstí, ani hřích, ani kletba, nýbrž prostě osud; každý má radosti a utrpení, kterých druhý nepoznal. Záleží na tom, abychom vykonali, seč jsme, na tom místě, na které nás osud postavil. Označení šlechtice a občana vzal Goethe z arsenálu odumírající doby, smyslu těch pojmů se dobral v červánkách budoucnosti. Ani zrození ani původ nerozhodovaly mu výhradně o tom, kam člověka zařadit. Goethova definice zní: „der Bürger gilt dadurch, was er leistet, — der Adelige dadurch, was er ist“. Není snadná, ale pokusíme se jí porozumět: Míra všech věcí pochází od člověka. Jeho práce, jeho dílo má tolik významu, kolik přispívá k jeho vlastnímu vnitřnímu růstu a zušlechtnění. Stojíme-li pod svým dílem, vzhlížíme-li

k němu, nedorostli-li jsme jeho výše, jsme pouze měšťany, maloměšťany, ať jsme se narodili v zámku knížecím; stoupáme-li se svým dílem, stojíme-li nad ním, shlížíme-li na svou práci, jakkoli významnou, s můstku, s kterého se chystáme k novému rozletu, prožíváme v sobě výchovu lidské společnosti, která jediná udílí šlechtictví.

M a x i m y.

Useďněme s rytířem Goetzem z Berliching s železnou rukou do stínu stromu a poslouchajme, zkoumajme, má-li nám ten člověk z dávné minulosti co říci. Život je věčný, věčný pro naše lidské pojmy, kdežto jedinec žije krátce a pomíjí. Každý z nás přichází z nedozírné minulosti, staletí do nás uložila svůj obsah a důsledky našich dnů odejdou do daleké, neprostupné budoucnosti. Oč jsme cennější, oč cennější být usilujeme, o to bohatší je i dědictví, jehož jsme nositeli, o to později pomine brázd, kterou zasahujeme do života. Ale ať je tomu jakkoli: v přítomnosti, na této zemi, je nám vyměřena lhůta kratičká, i tehdy, dožijeme-li se šedesáti let. Jednotlivá osoba a v případech výjimečných jednotlivá osobnost je složkou životního procesu, který se odehrává ve službách lidstva. Jednou složkou. Druhou je svět, časové a místní poměry, do nichž je náš život zapjat. Ba z této různé souvislosti vyplývá i různý životní úkol. Goetz s velkým úsilím v životě činném a nikoli kontemplativním — i tuto volbu podnikává za nás osud — se pokusil pochopit svou dobu. S bdělými očima procházel světem, nezmýlen pozlátkem dočasně ctižádosti, a neustal, dokud svým způsobem nezasáhl do utkání svého věku. Pochopil, oč jde. Starý svobodný stav rytířský, jehož byl příslušníkem, stál před úkolem unést před Bohem odpovědnost za tělesné a duševní blaho těch, kdo mu byli svěřeni, před úkolem spravovat državu, kterou mu svěřil císařův majestát. Že tento stav svých povinností nebýval dbalý, že byl prostoupen lidmi nehodnými, nezatemňuje jasnosti Goetzovy myšlenky. Knížata pak, která svou moc vklínala mezi císaře a rytíře, knížata, chtějící lidu vládnout nikoli již podle lenního řádu a obřadu, nýbrž podle zákonů a zákoníků, zosobňovala mu nenáviděnou novotu a zlo. Tím se stalo, že si Goetz dal vydati legitimaci strany konservativní. Jeho světový názor, vybudovaný s takovou dávkou vážnosti a úsilí, byl i tehdy chybný, měříme-li jej okolnostmi jeho doby. Ale to se děje velmi, velmi často. Naše stranická legitimace je přecasto potvrzením našeho omylu. Je to relativní, nezbytná hypotéza, omezení, které nám lidem je patrné zdrávo. Buďme toho pamětlivi. Člověk platně působit může jen v úzkých mezích. Ale očí svých neodvracejme od nekonečnosti! Goetz má svou stranickou legitimaci a jde svou cestou. Jsa si vědom svých lidských chyb, úzkostlivěji než jeho odpůrci vybírá zbraň a není cíle, který by mu světil prostředky. Proto spočívá na jeho cestách víc požehnaní než na táboru jeho nepřátel. Zmýlil se, nepochopil nejhlubšího obsahu nové doby. Ale za své pevně přesvědčení věrně, poctivě a čistotně bojoval, což o jeho protivnicích nelze říci.

Oděn podle posledního střihu, v blankytně modrém fraku, v světle šedých kalhotách, v žlutých vysokých botách se po květnatém luhu prochází přesmutný jinoch. Hoře lásky mu skličuje srdce, muka svědomí mu nedopřávají klidu, vždyť touží po snoubence přítelově; rozpor mezi vzletem jeho duše a velmi všedními povin-

nostmi prvého povolání porušuje jeho rovnováhu a sebevražedná koule ukončí jeho utrpení. Byl to mladý Werther. Jak tato chudička postava mohla celým generáciám byť zážitkom nesmierné úchvatným a dojemným? Toho se dnešní čtenář v knize samé již nedočte. S kopce někdy sotva rozpoznáme krajinu, kterou jsme stoupali. Werther, byť ne sám, byl s nejlepšími svými současníky objevitelem a dobyvatelem životních oblastí, které Vy jste zalidnili. Protože tam jste ubytováni, je vám snad podivné, že kdysi bylo nezbytné k osídlení je přizpůsobit. Snad postačí dva příklady:

Vzájemná láska mužů a žen je podstatný a rozhodující citový činitel v našem životě. Jsme dojati tragedií Romea a Julie, osudem Paola Malatesty a Francescy; Dante a Beatrice, Aucassin a Nicolette, velcí milenci poesie, jsou nám blízcí jako sourozenci. To doba Goethova mládí neznala. Právo lásky, právo mladých lidí vážně a odpovědně hledat své vlastní štěstí, by tehdy byl každý popřel. Na vášeň se dívali jako na pitvoru a zrůdu. Werther bojoval za Vaše právo na citový život, za svobodu Vašich srdcí a vykoupil je svým osudem. Anebo: chodíte v každé roční době do přírody, koupáte se v přírodě, lyžujete, nabíráte, sil v krajině a naplníte duši dalekými obzory. Spíte pod stany, bydíte v chatách a těšíte se z nejprostšího venkovského života, berete si své právo vychutnat přátelství, lásku, mládí, píseň a dálku: poděkujete Wertherovi. Sotva byste byli pochopili, kolik v přírodě je kouzla, sotva byste byli vycítili souznění lidského nitra s ní, kdyby to chudák nebyl zažil před Vámi a kdyby nebyl dokázal, že v tom není ani špetky neřesti, bláznovství, trestuhodnosti, neslušnosti. Nemá o to zásluhu sám; ale patří k avantgardě svého věku.

filosofie a psychologie

Mirko Očadlík:

Psychologická úvaha o posluchači radia

U Platona čteme proslulé podobenství: v hluboké slují v temnotě je upoután tvor, jemuž okovy dovolují jediný pohyb hlavy, takže může pohlížeti na osvětlenou stěnu. Na ni jsou promítány postavy avěcí světa jako stínové obrazy. Upoutaný nezná jiných tvarů životných, než ony pohyblivé či nepohyblivé stíny, a proto veškerý hluk, jenž k němu do sluje doléhá, připisuje ne zdrojům, nýbrž obrazům zdroje, které sám ztotožňuje se skutečnými nositeli života. — Platon používá tohoto podobenství, aby na něm dokázal složitost poznávacího procesu, jímž musí projít bytost dlouho vázaná na určitý postup vnímání a na určitý komplex představ, je-li pojednou postavena před skutečností nové, bohatší a pestřejší. Jasně vystihuje povšechnou zmatenost svého tvora, jenž je pojednou postaven před novotvary, a provádí duchauplný metodický návod, jak by bylo možno učiniti z člověka jednostranně smyslově orientovaného bytost smyslově rovnovážnou a dokonalou.

To je příklad teoretický, ke kterému přidáme ihned praktický, který jsme všichni četli v čítankách na obecné škole: od narození slepý chlapec nabyt operací zraku a navrátil se domů zděsí se pohledem na svého přítelepsa a musí teprve hmatem se přesvědčiti o podstatě zjevu, který se mu jeví tak úděsným. — Oba tyto příklady

jsou dokladem, že každé rozšíření smyslového chápání je vázáno na pozvolný proces uvědomovací, při němž smysl nově získaný musí býti doplňován vjemy smyslů ostatních již vyvinutějších na plnou smyslovou harmonii. Pedagogika vůbec, zvláště pak pedagogika, obírající se typy úchylnými, nás denně poučuje, že je v zájmu lidského soužití, aby byly všechny lidské typy vyvinuty po stránce smyslové na nejvyšší míru dokonalosti.

Rozhlas — porušovatel harmonie.

Mluví-li se o naší době jako o století překotném, je tu brána v úvahu okolnost, že různé často až zázraku se podobající objevy a vynálezy ve svém praktickém uplatnění a rozšíření znamenají velmi často porušování smyslové harmonie. Jejich přičiněním dochází k jednostrannému zapětí určitého smyslu, což musí pak nutně znamenat porušení rovnováhy lidského organismu, a to znamená uvedení lidského organismu ve stav patologický. Je nesporné, že rozhlas už celou svou podstatou náleží mezi tyto patologicko-tvorné porušovatele lidské smyslové harmonie. Je to už v jeho podstatě samé — a dokud nevypěstuje televizi na stejný stupeň, na němž je dosud jeho praxe akustická, bude pořád hodnotou, kterou se bude muset sociolog zabývat jako případem, jeho zásah do fyziologie lidského organismu je pro svou jednostrannost i nebezpečný. Mluvíce o nebezpečí, nemyslíme pochopitelně hned na operace, injekce, na sanatoria. Postačí, uvědomíme-li si některé jednoduché reakce nervové, způsobující stav únavy, vyjadřovaný často úslovím, „nemohu, nebo nesnesu, nebo nevdřím už poslouchat,“ při čemž příslovce času je příznačným a důležitým vymezením hranice, na níž se stýká odpor se sympatií. Je důležité toto zjištění, poněvadž v něm je skryto tajemství odporu proti samé podstatě rozhlasu, odporu mnohem hlubšího a opodstatněnějšího, nežli je protestování proti programovým složkám rozhlasovým. Reaguje se negativně na sám zdroj neustálých vzruchů akustických, ať se už tato reakce projevuje hlasitým protestem, či pouhým vypětím proudu. A reakce je vesměs fyziologická, tak jako jakákoliv reakce proti přesyčení.

Čím dále, tím více je nutno klásti důraz na tuto základní povahu rozhlasu samého při všech úvahách o jeho vztazích k jeho konsumentům, protože si rozhlas vynucuje nepostradatelnost a nezbytnost ve všech územích a vrstvách. A dojde-li vývoj tak daleko, že kapesní přijímač bude tak nepostradatelný, jako je nepostradatelný zápisník nebo hodinky, vytvoří se nezbytně celé odvětví užité praktické vědy, která bude soustavně čeliti rozhlasové hypertrofii.

Rozhlasový posluchač jako takový.

Z těchto předpokladů vycházíme při úvahách o rozhlasovém posluchači. Nezajímá nás prozatím, kdo to posluchač je, zda žena či muž nebo dítě, mladík či starlec, zemědělský dělník či universitní profesor. Toto třídění, ačkoliv je velmi důležité pro detailní práci rozhlasových společností, nemá pro nás prozatím významu. Jediný předpoklad, který činíme, je, že za posluchače rozhlasu pokládáme člověka, jenž má svůj organismus, jmenovitě pak své smysly, poměrně stejnorodý a jenž kromě toho má v pořádku i svůj přijímací aparát. Předpokladem podružným je pak domněnka, že tento typ je skutečně ochoten poslouchati, t. j. že nemá svůj aparát pro parádu, eventuelně z nezbytnosti. (První případ — radioamatéři konstruktéři vlastních přijímačů a fanatičtí

chytači nezachytitelných stanic, tedy techničtí amatéři; druhý případ — rozhlasoví pracovníci, zejména kontroloři a inspicienti, tedy profesionálové.) Pro náš typ posluchače platí, že zapíná přístroj v době, kdy má čas, a v době, kdy chce poslouchati. Je tu tedy jeho přímá závislost na programových dispozicích, eventuálně na poměrech technických, vysílání umožňujících a provádějících. Otázkou je, jak takový posluchač vnímá to, co mu aparát reprodukuje, a zajímá nás především jeho složitý proces uvědomovací. To je vlastním úkolem naší úvahy.

Ocitáme se tu, bohužel, před velmi ožehavým problémem metodickým, zjistivše, že dosavadní zavedené a užívané systémy psychologické nám náš problém řešiti nedovedou. Psychologie starší, pracující vesměs pod vlivem a metodami věd přírodních, fyziky a chemie, je vesměs založena na dedukci, která pak sama sebou přináší prvky a výklad o nich. Vrcholí v pozitivistických metodách, a za pravou vědeckou psychologii se pak počítá jen psychofyzika a asociační teorie. Tato psychologie nedovede obsáhnouti souhrn vjemů v celistvosti, neboť smyslové vjemy pouze sčítá; neumí je obsáhnouti jinak, než řadově a jen vlivu styčnosti přisuzuje jejich souvislosti. Jelikož se tato psychologická věda soustředila na pouhé prvky, nedovedla podati náležitých syntés, a její pomůcky hypotetické jsou velmi vratké. Mezi smyslovými dojmy (t. j. počítky) a představami věcí je zvláštní proces uvědomovací, dosud vysvětlovaný pouze metafyzicky, což pochopitelně divně a rušivě kontrastuje s reálnou koncepcí vědních metod. Je tedy jasno, že touto cestou bychom se svého úkolu nedopracovali.

Z filosofické spekulace vyrostla však psychologie experimentální, obírající se nejžhavějšími problémy lidského vědomí a dospěla prozatím k neobyčejně pozoruhodnému metodickému principu, nazývanému

psychologií tvarovou (Gestaltpsychologie).

Tento postup vyšel z námětu, nadhozeného před desítilétími (1890) pražským profesorem Chr. Ehrenfelsem, jenž konstatoval, že na př. melodie nemůže být chápána jako pouhý souhrn počítků, nýbrž že obsahuje něco více, co sice existuje s tímto souhrnem, ale přece se dá od něho rozlišit, a tvrdí, že podobnost tónových tvarů spočívá na něčem jiném než na podobnosti prvků; Ehrenfels razí pojem tvarové kvality, jíž rozumí ono plus, jež je v tvarech obsaženo na víc proti počítkovému součtu. Wundt navázal na tuto teorii svou hypotesou pochodu splývání a G. E. Müller vytvořil svou teorii koherenční, podle níž tvoření vjemového komplexu spočívá v tom, že s k u p i n a představ, jejichž předměty jsou v jistých vztazích, může prodělávati psychické účinky jako celek. Teprve poválečná experimentální škola berlínská vytváří tvarovou teorii psychologickou v pravém slova smyslu. Děje se tak především vyvozením a zdůvodněním řady nových pojmů (skupina strukturální) a zejména pak vrcholnou myšlenkou, že celek je nejen více než částí, nýbrž že je i časově dříve. Odtud je pak jasno, že částí závisí funkčně na celku a jeho vlastnostech. Toto je už vyslovená tvarová zákonitost a pojem tvarový je tu vrcholným principem vysvětlovacím. Výsledky této psychologické praxe vědecké mají účinky dalekosáhlé a znamenají pro skutečné praktické zjišťování nejen spolehlivý metodický postup, nýbrž i zaručené výsledky. Je nutno poznamenat, že naše psychologická věda se tímto způsobem práce zabývá jen neoficiálně. Je to několik mladých psychologů, zejména olomoucký

Dr. Kratina, jenž právě vydal neobyčejně zajímavé „Studie z tvarové psychologie“, které jsou kromě několika článků v Č. Mysl jedinou naší literaturou svého druhu.

Jako zajímavost velmi podstatnou je možno uvést paralelismus nové psychologie s novou estetikou, která zejména ve formacích Mondrianových a Mersmannových staví se bezvýhradně za umělecký tvar v jeho celistvosti, nepřipouštějíc jeho prvkovou rozdrobitelnost. Přejdeme-li pak i do ostatních duchověd, seznáme, že myšlenka tvarová je hlavní orientací celého duchového světa naší doby, a zjišťujeme tu její plné oprávnění, uznávajíc ji za jediné přijatelné vůdčí stanovisko i v psychologii.

Usuzujeme-li na tomto podkladě o

posluchači rozhlasu,

jak jsme si ho už definovali, seznáme, že náš soud bude jiný, než byly dosavadní pokusy o vytvoření psychologie rozhlasového posluchače, publikované v různých článcích odborných časopisů a stručně rekapitulované ve známé knize Winzheimerově. (Das musikalische Kunstwerk in elektrischer Fernübertragung.) Je nám jasno, že pochod vnímání hudby nepodléhá jakémusi rozkladnému procesu, jak jej líčí Stumpf, nýbrž že je plně analogický vnímání větných souvislostí slovesných. Jako při vnímání sloyného textu nedochází k vnímání izolovanému na slova, respektive na hlásky, spojovanému v maximální rychlosti v řadu součtovou, tak i při vnímání hudby není vjem omezen na součet tónů, rytmických úseků a instrumentálního koloritu, nýbrž zachycuje celkový souhrn, skupinu skutečností, jsoucí ve vzájemných vztazích. Útvornost věty, určená přízvukem větným a přízvuky slovními je tu celkem, jenž je celistvě přijímán. To platí pochopitelně i o větě hudební. I v ní není rozhodující složkou hodnota akustická (frekvenční) ani její složitost zvuková nebo nástrojově barevná, nýbrž rozhoduje tu její hodnota časová, tvořící základní dimenzi vjemovou vůbec. Plyne-li z tohoto zjištění poznání, že věta pronášená má být co nejstručnější, takřka holá, rozumí se to v materiálu hudebním těž samo sebou, a znamená to jednu z nejdůležitějších složek programotvorných. Připomínám tu zkušenost z vysílací praxe, kdy se Radiojournalu po provedení transkripce Stravinského Petrušky pro klavír (!) dostalo neobyčejně lichotivých souhlasů laického obecnstva, ačkoliv se jednalo o dílo zvláštní složitosti, která by jinak byla zřejmou překážkou úspěchu. Záleží tu tedy na tom, aby posluchač mohl zvládnouti trvací rozměr pronášené věty, t. j. myšlenky slovy či tóny pronesené, neboť je jasno, že zmůže-li tuto základní jednotku v její celistvosti, že pochopí i formační úmysl, jenž k utvoření věty vedl. Bude tedy chápati tvůrčí záměr skladatelův a bude moci oprávněně naň reagovati po svém.

Tato reakce bude řízena zásobou významových představ posluchačových. Užíváme tohoto pojmu ze starší psychologie v rozšířené jeho platnosti. Neuvažujeme o něm jako o pomůcce zjišťující známost hodnot prvkových a jejich elementárních vztahů (vokály a jejich splývání ve slabiky, tóny, jejich splnutí v prvek melodický nebo v harmonický interval). Běříme za významovou představu určitý vyvinutý tvar, jistou konstantní figuru, něco, co je takřka motivem. Jsou to na př. základní rytmy taneční, různé vazby podporující základní linii melodickou, na příklad paralelní teorie nebo základní vazby harmonické. Jsou to hodnoty, obdobné užitým ne-

měnným vazbám slovesným, respektive slovným tvarům obecně vžitým. Nepočítáme ovšem s tím, že posluchač dovede tyto své významové představy výslovně jmenovat, tak jako by jistě nedovedl pojmenovat a určit povahu určitých hodnot slovných, jichž sám správně užívá. Ale tyto významové představy posluchač má a jeho uvědomovací proces je jimi řízen.

Bylo by nutno prováděti detailní analýsu každého posluchače individuálně, abychom zjistili množství a rozlohu těchto významových představ. To je ovšem nemožné, a proto se omezíme na opětovnou jejich redukci do základních schemat. Štěpí se zásadně na dvě skupiny: prvá obsahuje významové představy obecné, které můžeme nazvat též běžnými anebo i empirickými a tradičními. Jsou lehce a bezprostředně sdělitelné a nabývají se už elementární výchovou. Je to uvědomění si základních funkcí věcí a dějů v jejich běžné užítosti. Z nich se pak odvozují znaky drobnější, provázející trvání dějů i věcí. (Hodiny ukazují čas, jejich mechanismus vyvolává tikání. To je významovou představou časoměrnou. — Jiný příklad: tanec je provázen hudbou, určité rytmisovanou. Rytmus je významovou představou tance atd.) Proti této skupině významových představ obecných stojí skupina představ speciálních, novotvarých, eventuelně i složitých. Tyto vznikají kombinací primérních představ, variačně a permutačně je doplňují. Vyžadují, aby jejich nositel vykonal jistou uvědomovací práci, aby provedl v sobě několik představových přesunů. Musí počítati s dobrou vůlí a s poslušností toho, jemuž jsou vštěpovány. (To je příklad jakéhokoliv poučování o věcech neznámých, případ školský.) Pochopitelně počítáme v úvaze o obecném posluchači s jeho významovými představami prvé obecné povahy, neboť zkušenost nás poučuje o základním konservativním ladění každého lidského organismu, tedy i ústrojenství onoho komplexu, který nazýváme duševnem. Je to proto, že celý proces uvědomovací prochází v pochodech mechanických, většinou vázaných na vjemech reálných, při nichž složka představivosti je velmi omezena. Míra poznávací zvědavosti je tu nesmírně nepatrná, a často ustupuje do pozadí, aby nebylo nutno vynaložiti práci a energii na zmožení námětu, jenž by ji vzbudil. Takto se tedy jeví obecná představa posluchače rozhlasu.

Chceme slyšet, co už známe.

Můžeme shrnouti tyto vývody v prosté poznání, že posluchač rozhlasu chce především slyšeti to, co sám zná, a že žádá, aby toto známé bylo podáváno v nejsrozumitelnější formě. Je známa věta z obecných stížností posluchačů. „Je tolik krásných skladeb.“ — Kdybychom každému posluchači dali k dispozici všechny pomůcky a nabídli mu všestrannou pomoc ponechavše mu neomezený čas, nedovedl by nám ono „T o l i k“ vyčíslit výslovně. Má sám chaos z tohoto množství, a žádá, aby tento chaos rozřešila sestava programu vysílání. Chce si vybavovati své neurčité představy opakováním věcí známých jen napolo a soustřeďuje se k tomuto svému přání se vsí úporností, již je lidský hledací pud schopen. Tato neurčitost významových představ vyššího ústrojenství (skladebný celek slovný či hudební se tu stává sám o sobě významnou představou) je jednou z nejtěžších překážek dorozumění se s posluchačem a z ní pramení celá řada opozičních protestů proti hodnotě programu, jenž je tu sumárně zaměňován s rozhlaselem samým. Tato překážku ovšem nelze překlenouti, poněvadž nevyslovené přání nelze splniti.

Je ovšem i jiná fáze znalostí, sympatičtější než ono

ulpívání na hotových celcích. Tu mluvíme o příbuznosti významových představ vesměs tvarových, jejichž konstantní podklad je společný pro celou řadu individuálních výtvorů. A tu seznáváme na př. u skladeb valčíkových, jimž je obvykle společný časový rozměr hudební fráze zároveň s příznávkami podpůrnými, že posluchač reaguje především na tyto konstantní znaky a na jejich nejjadernější reprodukci. Čím méně je vystilisována reprodukce, tím více a sympatičtěji je skladba přijímána. V případech, kdy je nutno zvýšiti pozornost a soustřediti se na hledání těchto vůdčích tvarových prvků ve skladbě, seznáváme častý odpor posluchačův, jenž nepostihne vyšší soulad dokonalé interpretace a dává přednost tvaru naturálnějšímu. (Rozdíl v hraní třebas valčíků dechovým a symfonickým orchestrem.) Tu vystupují na povrch i složky jiného druhu nežli vnímací. Požadavek regionálních programů je tu nejlepším dokladem jistých neztažených sympatií pro to, co posluchač zná z bezprostředního styku. To pak zásadně platí i o programech orientovaných podle reprodukčních podmínek, t. j. o speciálních tělesech orchestrálních, (tamburaši), pěveckých (trampové), a jiných. Že je to úplně shodné i s programy literárními, to je jasné ze souhlasů, kterých se dostává svrchovanou měrou relacím pravidelně a systematicky pěstujícím určité odvětví informací a zábavy (Zemědělský rozhlas a populární činohry).

Při této úvaze jsme probírali doposud nejpobudnější složky programové, předpokládajíc u posluchačů nejelementárnější dispoziční vnímací. Ale i tu musíme zdůrazniti, že vysílání se u nich nesetkává vždy se sympatiemi. Ponecháme-li stranou onen typ posluchačů, který chce jen to, co sám zná, musíme uvažovati o okolnostech vnímání provázejících. Je jisto, že naslouchání soustředěné znamená silné zatížení sluchových orgánů posluchačových, na což pak organismus reaguje únavou.

Posluchač se bouří.

Ocitáme se tu u reakce proti celé podstatě rozhlasu, proti jeho přemíře tak, jak jsme o ní uvažovali hned na počátku. Takto si vysvětlíme jisté stupně úspěchu a sympatií posluchačstva, jemuž v jistém okamžiku nevyhoví ani to, co chce právě slyšeti. Toto sumární předráždění poslechem je u všech vrstev posluchačstva stejné. Je ovšem subjektivní, dočasné a celkem i neškodné. Ale je nutno s ním počítat, protože jeho projev na venek je eruptivní až do hysteričnosti. I tu hraje velkou úlohu celá řada faktorů vnějších, často i agitace, ať už kladná či záporná. Zajímavý je jistý kolektivní rys těchto odporů, jenž nebývá vždy způsoben vnějškovými okolnostmi. Dá se tu uvést nedávný rozruch s vysíláním německé operety z Karlových Varů. Kdyby byl býval tento přenos skutečně během sezony, sotva by bylo došlo k takovému vzbouření posluchačstva, jehož poslouchací podmínky jsou průběhem sezony v celkové harmonii. Ale po neobyčejném zatížení posluchačů reportážním vysíláním sletovým, kdy můžeme předpokládati, že nebylo jediného aparátu u nás, jenž by nebyl býval v činnosti, musela každá časově rozměrnější relace následující v bezprostřední blízkosti časové po sletu vyvolat odpor, i kdyby to byla relace v českém jazyce. Odpor posluchačů proti této operetě se dá psychologicky velmi dobře vysvětliti, jako odpor proti relaci rozměrné, kterou už přetížený orgán sluchový není schopen v celistvosti pojmuti. Protest laděný nacionálně se zdá být v tomto případě jen krytím vlastní bezmocné nemohoucnosti posluchačů, uvědomujících si v tomto okamžiku, že nejsou schopni poslouchat. Teprve na tento stav skutečný na-

vázala celá demagogická akce novinářská, provokující další přívaly protestů od lidí, kteří si teprve tímto způsobem uvědomili, jak se mohou vymluvití efektním způsobem na svou vlastní indisposici. S maximální pravděpodobností se dá tvrdit, že by stejný efekt u posluchačů byl nastal i po zařazení přístupné, ale dlouhé relace české. Nebyl by se projevil tak demonstrativně, protože by si na venek nikdo netroufal tak demagogicky vystupovat, jako to tentokrát učinily noviny. — Tento příklad svědčí za mnohé jiné, že působnost rozhlasu na posluchače je vymezena dobově, zabírajíc jen onen časový úsek, kdy posluchač je plně smyslově disponován.

Přicházíme k dalšímu bodu naší úvahy, jehož důležitost je zásadní. Pomůckou nám tu mohou být úvahy o hudbě užité a některé psychologické závěry, z nich plynoucí. Věda o slyšení uvádí nám dva způsoby poslechu, monotický a binaurální. Oba tyto způsoby představují skutečnou centralisaci smyslů sluchových a činí ze sluchu centrum vnímání pro určitý okamžik. Pozorování rozhlasových posluchačů nám přináší stejné výsledky jako pozorování sluchových reakcí návštěvníků kaváren, v nichž hraje hudba. Říkáme tomu způsobem sice nevědeckým, ale za to nad jiné výstižným: poslouchání na půl ucha. Zásadně to znamená, že vjem sluchový je podružným průvodným, nijak nesouvisícím s celkovou okamžitou dispozicí posluchačovou. Posluchač využívá svého předplatitelského práva a nechává zníti svůj přístroj neustále, při každém svém počínání jako zvláštní komplementární hlas k řečem a hlukům svého prostředí. Při tomto neustálém halasu pracuje, odpočívá, baví se a soustřeďuje se k různým svým výkonům. Svě právo předplatitelské pokládá současně za svůj posluchačský závazek. Celý vysílací program se stává průvodnou hodnotou u takového posluchače a následkem toho dochází tu k zásadním rozporům tohoto průvodu a vlastních výkonů posluchačových. O hudbě užité víme, že její účinky jsou podpůrné jisté hlavní činnosti, a že její zásah v takovém případě je kladný. V našem případě se však programová soustava, násilím vměstnaná ve funkci doplňkovou, stává úplným monstrem. Není pak divu, že tuto obludnost, kterou posluchač působí sám, přičítá opět rozhlasu jako takovému. Rozhlasový program jako rušitel jakékoliv výkonnosti je tu semeništěm rozporů, zloby a nesouhlasů, tím spíše, že jeho nekonečná exploitate zásadně oslabuje vnímací schopnosti okruhu permanentních posluchačů a diskvalifikuje je i soustředěnému poslechu programu, na nějž by stačila jejich kapacita. — Je právě soustavně veden boj proti rušitelům rozhlasu. V jeho souvislosti bylo by dobře zavést i boj proti jeho exploitaci tak nesmírné, poněvadž ta působí zhoubněji, než jakékoliv jiné příčiny zevní. Ovšem, to je otázka, kterou nebude možno vyřešití jednoduchým způsobem.

Celý dosavadní výklad vázal se na předpoklad jednoduchých empirických významových představ posluchače a jeho schematický postup ukázal snad na principy poznávání, souhlasu i odporu onoho okruhu, jenž znamená vyslovený průměr kvalitativní, odpovídající i průměru kvantitativnímu. Z celého řešení by pak vyplývalo, že struktura posluchačstva stojí zásadně bezradně před předváděním programu složitého, náročného a závažného. Nepadá v úvahu nepatrné procento posluchačů vyšší úrovně, posluchačů školených nebo disponovaných k vnímání vyšších složitostí. Kdyby však mělo být toto stanovisko vnějšího ohlasu posluchačstva naprosto respektováno, pak by celý rozhlas nebyl ničím jiným, než šířitelem hodnot nejméně kvalitních. Nejen tedy by nesměl se státi šířitelem hodnot vyspělého umění, ale ani

tlumočitelem nových způsobů poznání, ať už vědeckého, či praktického, protože všude by tu vystoupil do popředí náraz hlásaných nových hodnot na ustrnulý, konservativně orientovaný stav posluchače, nevnímajícího, protože nerozumějícího. To by ovšem bylo stanovisko neudržitelné už samo sebou, nehledě ani na požadavky kulturní. Zásadní šablonovitá soustava srozumitelného programu měla by pak vliv utopovací a tím i zesíleně znávací. Proto je nutno počítati i s hodnotami povzbudivými, náraznými a podnětnými, které obohatí podstatně oblast významových představ posluchačstva a povedou vývoj k dalším etapám poznávacím. Stručně řečeno: nepostačí zkušenost, empirie, je zapotřebí poznání, gnose. Rozhlas v roli vůdce poznání — toť zásadní a nejdůležitější problém celého vztahu rozhlasu k jeho posluchači.

dopisy

Detaily o kartelech

Vážený pane redaktore!

To, co zde bylo psáno o prosperujícím hokynářství, není snad ani tak silné, jako to, co níže uvádím. Posuďte:

1. Jistá elektrárna na Ostravsku vyrábí elektrický proud 1 kw za 25 h, prodává však za 1.80 Kč. Moravskoslezské elektrárny prodávají 1 kw za 3.20 Kč, Západomoravské o nic levněji. Všechny tyto elektrárny jsou na dole, mají tedy asi stejné výrobní podmínky. Avšak zatím co jeden lidumil se spokojí se ziskem toliko(!) 600%, vydělávají ostatní na 1 kw 1200%. Teď srovnání: Baťa, který musí drahé uhlí zdaleka dovážet, prodává 1 kw, jak známo, za 1 Kč. A jistě při tom neprodělává! Ať mi nevykládá nikdo nic o investicích! Baťa je neměl? V „Čsl. vlastivědě“, sv. IX. (Technika), na str. 506 možno se dočíst, jak jsme pozadu ve spotřebě elektriny za ostatními státy. Jedna z hlavních příčin tohoto zjevu jest jistě drahota elektriny u nás, jež, jak výše uvedeno, není ničím odůvodněna, leda diktátem kartelu.

2. Jednomu uhlobaronovi na Ostravsku začalo v zásobách hořet uhlí. Aby neshořelo všechno, rozhodla se správa dolů zbytek prodat. Uhlí šlo na dračku: prodávalo se totiž 1 q za 8 Kč, a to ještě se ziskem! Teď srovnáme: v důlních městech ve Slezsku stojí 1 q černého uhlí průměrně 22 Kč, dále ve Slezsku 25—26 Kč, jinde v republice asi 28 Kč. Příčina? Kartel.

3. V Přerově na Moravě si hodlají rolníci zaříditi (nebo již zařídili) vlastní uzenářství. Nechtějí-li pracovat řezníci, kteří stejně 90% porážek nezdaňují, jinak než s 200—500% ziskem, budou prý prodávat s menším ziskem ve vlastním závodě rolníci sami. Příklad, který by bylo dobře všude následovat.

Mohl bych uvádět další příklady, ale bylo by to příliš fádní, dlouhé, a konec konců staré povídání na známé téma. Poznámám k tomu jen tolik: žiji mezi lidem a cítím s ním, i vím velmi dobře, jak mnoho se dnes hospodářsky přemýšlí a uvažuje. Víc než by se někomu líbilo. Přesvědčit ho můžeme už jenom činem, slovy nikoli. Kapitál, pokud není ovládnut společností, je surový a jeho představitelé jsou s výjimkou Bati skoro všude stejní: duševně omezení sobci, kteří nedovedou pochopit, že při menším zisku by dosáhli většího obratu a tudíž opět aspoň stejného zisku. Tato krize kapitalismu jest hlavně mravního rázu. Masaryk jediný to správně vystihl. — Soudnému člověku musí býti jasno, že problém platů státních zaměstnanců nebyl by tak tvrdým oříškem, kdyby i v zájmu zemědělců současně se řešil problém lichvářských zisků a kartelů. Ale k tomu je potřeba mít čisté ruce a odvahu.

V dokonalé úctě

J. G.

feuilleton

Karel Poláček:

Před použitím, po použití

Všimli jsme si, že nikdo nepodléhá tak nápadně a rychle změně jako tváře na reklamních plakátech. Podle názorů obchodní propagandy žije lidstvo v truchlivém stínu nevědomosti, živoří utlačeno, stísněno a v zajetí nejčernějšího pesimismu. Zdá se, že žádný paprsek světla nemůže proniknout do tohoto žaláře a že lidstvo je na vždycky odsouzeno ke smutnému bytí.

Avšak není souzeno lidem setrvatí v tomto beznadějném smutku. Lze tyto truchlivé lidi jedním rázem proměnit v nejveselejší a nejrozpustilejší tvory. Stařec, který se před chvílí oddával myšlenkám na smrt, stane se okamžitě jovialním bonvivánem, jestliže si oblíbí hořčici doporučené značky. Ale nejen hořčice, ale jakékoli zboží může člověka ponořit do optimistické nálady. Znáám hospodyňky — (ovšem jenom na reklamních plakátech) — které se smíchem neudrží, protože odebírají fíkovou cikoriku. Poznal jsem jednoho potulného pěvce, který v historickém kroji stál pod balkonem a pěl romanci o výtečném linoletu jisté firmy. Jeho romance byla nejen veselá, ale obsah toho chansonu přesvědčoval o výtečné kvalitě onoho linoletu, jak jsem usoudil ze spokojených a rozjařených obličejů jednoho pána a jedné dámy, kteří naslouchali zpěvu onoho barda. Nikdo nemá představu, jaký rej radosti a rozkoše dovede způsobit margarínová kostka. Znáám jednoho chudého, ač inteligentního dělníka, který se dal zpodobnit ve chvíli, kdy vchází do dveří svého příbytku, nesa v ruce kostku margarínu. Manželka se obrací od sporáku a chechtá se na celé kolo. Kolem otce rodiny křepčí dívky a vztahují toužebně ruce po onom vzácném zboží. Ani chlupatý pes nedovede odolati obecné veselosti. A neptejte se, v jaké beznadějně náladě byla rodina toho inteligentního dělníka, dokud se nedala přesvědčit, že jenom margarínové značky je způsobily vnést jas do života. Na některé slečny, chceme-li uvěřit reklamním plakátům, působí vlastnictví šicích stroje nebo byciku do té míry, že shodí se sebe šat a úplně nahé s růžovým úsměvem na rtech krouží nad tím výtečným towarem.

Musi se také konstatovat, že lidé před použitím nebývají jen smutní, ale také zabezdění a jejich fyziognomie jeví stopy duševní podvýživy. Mnohdy setkáváme se s tvářemi zřejmě degenerovanými, na nichž jsou napsány nejpustší neřesti. Znáám z inserátu jednoho holohlavého, o němž soudím, že je nenapravitelný zločinec. Ale máte jej vidět, jak vyhlíží po použití výtečného přípravku pro vzrůst vlasů. Nejen, že mu holá lebka zarostla — to se rozumí samo sebou. Po použití záračného mazání jeví jeho tvář stopy vysoké inteligence. Přípravek pro vzrůst vlasů odstraníl mučivé pochybnosti, které rozdíraly jeho duši. Jeho vlasatá hlava zírá nyní bodře do světa, plna víry v život. Také trudovití a pihovatí lidé mají sklón k špatnosti. Jsou to urputné a zavilé povahy, až do té chvíle, kdy se dají osvětit a použijí krému na pleť. Tehdy se stávají rádnými členy lidské společnosti. Též ženy se svislými nebo žádými nádry, které dříve byly ztraceny po tento svět, po použití prostředku pro vzrůst řader znamenitě přispívají k povznesení života.

Vzpomínám si na jednoho mladíka, kterého jsem viděl ve filmu. Onen jinoch, soudě podle jeho hrozného šklebení, byl blízek naprosté zkáze. V temném zoufalství vyhledal lékaře. Prál bych si, abyste se s tím lékařem seznámili. Velmi by se vám zalíbil tento sympatický učenec. Doktor vyslechl šileného mladíka s blahovolným úsměvem, ve kterém byla zřejmá převaha vědy. Pak napsal pacientovi recept. Mladík jej přečetl a nyní byste se domnívali, že se zbláznil nadobro. Jste na omylu. V příštím obraze vrazil ten jinoch do obchodu s prádlem a koupil si límec jedné znamenité značky. Nyní je šťasten. Věda jej uvedla na správnou cestu.

Mnozí návštěvníci biografu se snad pamatují, že spatřili kdysi rodinný život v úplném rozvratu. Příčiny úpadku oné nešťastné rodiny byly mnohé. Dospělá dcera si namluvila vlasatého umělce s vlající kravatou a když se to tatíček dověděl, velmi zuřil. To však nebylo to největší neštěstí, které ohrožovalo existenci zmíněné rodiny. Hlavní bylo to, že kouřila kamna. Nikdo nevěděl, čím to je a co se má dělat. Umělec kráčí do parku, aby se zastřelil. Avšak dříve než se zastřelí, přečte si noviny. Z nich se doví, že jistá firma, která vyrábí petrolejová kamínka, hledá zdatného akvizitéra. Umělec se dal ostříhat, vzal si civilní kravatu a pak jej vidíme, jak ve velkém shromáždění vysvětluje vzácné vlastnosti petrolejových kamínek. V onom shromáždění je náhodou přítomen nešťastný otec s dceruškou. Výklad umělce a akvizitéra učiní na něho takový dojem, že dá dceru tomu hochovi za manželku a koupí si petrolejová kamna. Šťastní snoubenci se obejmou nad petrolejovými kamny a obraz se zatmívá.

Idea Před použitím — po použití přešla z obchodního světa do politiky a stala se oblíbeným nástrojem politické propagandy. Na tomto systému jsou zhotovovány volební plakáty. Volič, než odevzdá hlas pro onu uznaně nejlepší a nejkulantnější stranu, bývá sešlý, schátralý a smutný. Změní se, jakoby dotčen kouzelným proutkem, vloží-li příslušnou kandidátku do urny. Nepoznali byste onoho sešlého voliče. Místo něho učiníte si známost s růžovým a čistě oděným občanem, z jehož líci sálá spokojenost. Je zajímavé, že stoupenci bývají vesměs hezcí a úhlednější než političtí odpůrci. Na politických odpůrcích není věru nic hezkého. Bývají schátralí fysicky i duševně. Jsem jist, že každá slečna dá přednost stoupenci před politickým odpůrcem. Naopak každý mládenec si namluví stoupkyni. Bývají to slečny růžové a plných řader. Značně se podobají oněm hospodyním, které kupují tu jistou fíkovou cikoriku. A tábor stoupenců připomíná onu inteligentní dělničkou rodinu, do níž vnese jas a optimismus kostka margarínu.

Nejhorlivějšími stoupenci směru Před použitím — po použití jsou komunisté. Západoevropští dělníci jsou před použitím. Je to také na nich vidět. Jsou hubení, zřejmě chabé výživy a jejich děti mají tenké nožičky. Vystupují na veřejnost se zaťatými pěstmi a s otevřenými ústy.

Po použití jsou dělníci ruští. Komunistická reklama nám ukazuje jenom usmívající se ruské dělníky. Máme-li věřit komunistickým montážím, otrása se sovětský svaz širokým smíchem. Směje se dělník ve furáčce, směje se brejlatý inteligent, směje se ruská rolnice, která sváží obilí, smějí se komsomoly, kolchozy, profiterny, dědrasbory; smějí se ve společnosti traktorů a mrakodrapů, smějí se tam rudoarmějci, čekisté a činnovníci. Musejí se smáti jako všichni, kteří použili našeho znamenitého přípravku. Tisíce děkovaných dopisů.

různě

Konečně levný aparát pro poslech ciziny! Dvoulampovka TITAN 932 za Kč 1.150.— odladí bezpečně blízkou stanicí a po celý den zachycuje cizí vysílací stanice. Provoz úplně ze sítě, osvětlená stupnice, 4pólový amplion. Třilampovka TITAN 333 s novým autodynamickým amplionem jest ještě lepší, má ještě větší výkon a cena jest o málo vyšší. Vyžádejte si prospekty. TITAN-RADIO, Praha II., palác „Adria“, Brno, Běhounská 22 a Bratislava, Štúrova 9a.

K nákladu dnešního čísla jest přiložen Bulletin antikvariátu knihkupectví „Orbis“ v Praze úslo 2—3. Doporučujeme Vaši pozornosti.

K dnešnímu číslu jsou přiloženy šekové vplatní listky a prosíme pány odběratele, aby vyrovnali nedoplatek a předplatili IV. čtvrtletí. Administrace.

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÁGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačí stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Váagner. Brno-Česka 16.

nové knihy

Stanislav K. Neumann:

Zlatý oblak*)

Marion, poněkud nemotorně, odstavila kotlík s ohniště do trávy. Míchá kávou a přikrývá ji, sehnuta jako nějaký podivuhodný pták s dlouhými údy bílými: hnědá chocholka rozpadla se jí ve dvě a spouští jí vlasy jako peří na zardělé tváře. Marion ví, že její silné nohy jsou krásné, ale v této chvíli, zaměstnána horlivě svým táborovým dílem, nemyslí na to a ještě méně může ji napadnouti, že napjaté nohy její vystavují právě na odív líbezný tvar svého břemene, za něž se věru netřeba jim stydět.

Marion, tys tady... Kallipygos!

Upustila sběračku, vztyčila se prudce a obrátila, dvakrát zardělá, rázem si uvědomivši, v jaké pozici byla překvapena právě se strany nejméně vhodné, ruku bezděčně zdvihla k nadrům, ale spustila opět, aby se nezdálo, že koketuje studem, z tmavých očí srší jí směsice leknutí, studu, hněvu, hrdosti, rozpačitosti.

Marion, jaká náhoda! Co tu děláš? Jak dlouho jsme se již neviděli?

Usmívá se již, blednouc pomalu.

Včera jsem přijela, chci tu ztrávit dovolenou. — A ty?

Chci tu trochu malovat. Zítřka mi přivezou věci.

Maluješ ještě kubisticky?

Marion se již vzpamatovala, usedla znova na balvan, zkrřížila nohy a objala je sepjatýma rukama, na nichž lesknou se dosud městsky utlé nehty růžové. Chce vyhlížeti zcela nenuceně.

Někdy, odpovídá Jindra, který se svalil před ní do trávy, ale jindy malují už také „rozumně“. Dovolíš-li, udělám svůj nejrozumnější obraz podle tebe... Možná, že to bude také můj obraz nejkrásnější.

Jejich zraky se na okamžik setkaly. Mají stejné oči tmavé, ale Marion má hlubší, slézový stín pod nimi, jež Jindra shledává dojemným.

Lesní káně znova nařiká kdesi vysoko, a Marion odvrací hlavu k obloze, jsouc ráda této zámince. — I Jindra je spokojen. Může si bez dotěrnosti také zpředu prohlédnouti toto veliké děvče s hrdým profilem, tak dospělé již a vážné. Několik vteřin mu stačí, aby mohl mužsky i malířsky oceniti tvary, kterých přiléhavé kupačky nedovedou zakrýti, ale neprodlévá u nich, nikoliv, Jindra ví, že tohle všecko není nejdůležitější, že z toho sálá jen vonné teplo, jež není však ničím bez něhy, která kvete na jiném místě, a jako před rokem téměř cítí zase ve všech nervech touhu, neodolatelné nutkání vzhůru, k bledému obličejí s nosením mírně klenutým, s ústy chudokrevně růžovými, ale mocně rozpuklými, s temnýma očima, v nichž je odpověď na všecko, jenže jako hádanka: nemůžeš se odtrhnouti dobrovolně od toho tajemství, leda že by ti vydalo všechny své poklady, což nebude bezpochyby nikdy, a, kdyby to učinilo, nevíš, zda nebyl bys ještě

více a navždy připoután k takové tváři a k tělu, jímž vládne.

Kde se usídliš — mistře?

Marion je už zase veselá, dává to najevo vtipem. Čhtěla by v trávě tančiti, stojky dělati, motýly honiti, výskati, ale je spoutána svou anemickou krví. Jaká trýzeň, chtíti a nemoci, býti stále zadržována nesmělostí, která neplyne z přesvědčení! Jaké otroctví, a Marion mstí se za ně bezděčně vtipy, někdy na sebe, častěji na bližní, vtipy, které jsou tu a tam kruté, až se sama zardí nad svou prostorekostí.

Konradové nabídli mi přístřeší ve svém srubu v Nevadě, budeme tedy sousedy, Marion.

Jindra to říká jaksí zbytečně vřele, hlasem poněkud přiškrceným. Zadíval se a zamyslíl příliš do dívky před sebou, takže ani nepostřehl jejího žertovného tónu. Jaká skvostná žena stala se za těch sedm, osm měsíců, kdy jí neviděl, z toho hubeného a bledého štíhlete! Není to ovšem bezvadné tělo, ale je to tajemná končina milostná, lákaající k výzkumné výpravě za toto tělo do pomyslných hlubin začarovaného žensství, něžného a veselého za ustydlou škraboškou. Ani těch překynutých nader neodvážil bych se jí přeformovati, myslí si, abych neporušil zvláštního kouzla, jehož smyslnost jako by byla prošla sublimačním procesem vřelého srdce a bystrého mozku, a jehož hluboká niternost přechází na všechny tělesné linie a nejsmyslnější činí nejdojemnějšími, plnými něhy.

Tak mne tedy namaluješ! Ale chci si být podobná, rozumíš?

Marion považuje ihned za velikou statečnost, že se takhle bez okolků vyslovila. Snad proto, že ani dlouho neuvažovala, nýbrž od té chvíle, kdy jí to nabídl, jen myslila na to, že by mohla míti svůj obraz, malovaný obraz, že by mohla býti namalována někým, kdo to jistě dovede. Vyhrkla vlastně své dovolení z radosti i ze strachu, aby nezapomněl.

Slunce utonulo, skála odráží zmatený hlomoz veselé písně, zpívané i brnkané, promíšené hlučnými výkřiky, za kopcem přicházejí táborníci. Táhnou Rudí vlci, táhne Nevada. Billy vede si kurážnou partu inteligentních hochů, kteří jsou již po tři léta ohniskem táborového života v úžlabině a jejím lesním okolí. Bratři Konradové z muzikantského rodu, jeden skladatel, druhý kapelník malého orchestru jazzového, táhnou se Stařečkem, svým otcem: má bílé vlasy a dlouhé vousy šedivé, ruměnné tváře a veselé oči za diplomatickými brýlemi, statečně si vykračuje a celým svým zjevem dává najevo radost, že je obklopen mládím, aniž mu překáží. Vysoký Bříza, zavěšen po pravici do Magdy Meruňky a po levici do Zuzky Kůzlete, s hlavou vzhůru objímá lyrickýma očima venkovský svět jako vytoužený ráj. A za nimi roj obého pohlaví, samí mladí lidé z dílen a kanceláří, hluční a klackovití jako veselí živočiši, propuštění z klece. Je to ryčný vpád malého národa pestrého, okovaných bot a pytlovitých kalhot, strakatých šátků, košil, svetrů, kazajek, nepromokavých kabátů, krátkých sukní, bluzek a jumprů i vest, batohů, holí a kytar.

Šerif, vyburcovaný blízcím se povykem ze svého odpočinku, vyšel s Ušákem před srub.

* Vyňato z románu Zlatý oblak, který vychází tento týden v nakladatelství Fr. Borový.

První sešit politické monografie

FERDINANDA PEROUTKY

BUDOVÁNÍ STÁTU

který právě vyšel, obsahuje tyto kapitoly:

Konec oportunistu

Utvoření Národního výboru

Češi odmítají jednat s Rakouskem

Socialistická rada

Zradikalisování národně
sociální strany

Sešit za 2 Kč koupíte u každého

knihkupce nebo v nakladatelství

firmy Fr. Borový, Praha II, Národní tř. 18